

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Kristin Laidsalu

**BREXITI MÕJU EESTI TOLLIAGENTUURIDE
TEGEVUSELE**

Lõputöö

Juhendaja:

Helle Koitla, magistrigraadile vastav kvalifikatsioon

Kaasjuhendaja:

Kerly Randlane, PhD

Tallinn 2020

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2020
Töö pealkiri eesti keeles: Brexiti mõju Eesti tolliagentuuride tegevusele	
Töö pealkiri võõrkeeles: The Impact of Brexit on the Business of Estonian Customs Brokers	
<p><i>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja on koos lisadega 51 lehekülge. Lõputöö koostamisel on kasutatud 49 allikat, millele on viidatud. Lõputöö koostamisel kasutati kvantitatiivset ja kombineeritud meetodit. Kvantitatiivse meetodina kasutati Statistikaameti ning Maksu- ja Tolliameti andmeid ja kombineeritud meetodina viidi läbi küsitlus tolliagentuuride seas. Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis jagunevad alapeatükkideks. Lõputöö uurimisprobleem püstitatakse küsimusena: kuidas mõjutab Brexiti tulenev deklareeritavate kaubamahtude kasv Eesti tolliagentuure. Lõputöö eesmärk on selgitada välja tolliagentuuride probleemid Brexiti järgselt ja esitada ettepanekud agentuuride probleemide lahendamiseks.</i></p> <p><i>Käesoleva lõputöö tulemusel selgus, et Brexiti ei ole märkimisväärset mõju tolliagentuuridele, kuid umbes 36%-l tolliagentuuridest aitab Brexit kaasa klientide arvu kasvule. Rohkem kliente pöördub tollivormistamiseks tolliagentuuride poole eelkõige aja säästmise ja teadmiste puudumise tõttu. Umbes poolte tolliagentuuridest aitab Brexit majanduslikult edeneda, aidates kasumil suurenedal ning tolliagentuuril laieneda. Tolliagentuuridele tekitab probleeme kliendi teadmatus tollivormistusest ning kasutatavate infosüsteemide pidev seiskumine. Lisaks selgus, et tolliagenturidel on vähesed teadmised kauba sisust. Lõputöös esitatud ettepanekud Maksu- ja Tolliametile on alustada klientide teavitamisega ning korraldada süsteemide kasutamise koolitusi. Tolliagentuuridele soovitatakse olla teadlikum deklareeritava kauba eripärast.</i></p>	
Võtmesõnad: Brexit, Tolliagentuurid, Rahvusvaheline kaubandus	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Brexit, Customs brokers, International trade	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Kristin Laidsalu	
<p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Annan Sisekaitseakadeemiale tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose reprodutseerimiseks säilitamise ja elektroonilise avaldamise eesmärgil, sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogusse lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni. Annan loa teose üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Sisekaitseakadeemia veebikeskkonna kaudu sealhulgas Sisekaitseakadeemia raamatukogu digikogu kaudu ja paberkandjal Sisekaitseakadeemia raamatukogus kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.</p> <p>Olen teadlik, et nimetatud õigused jäävad alles ka autorile. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.</p>	
Allkiri	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Helle Koitla	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele	
Kaasjuhendaja: Kerly Randlane	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. TOLLIAGENTUURIDE ÜLESANNE KAUBANDUSES	7
1.1. Tolli ja tolliagentuuride olemus	7
1.2. Kaubavahetust takistavad tegurid ning Brexiti mõju Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vahelisele kaubandusele.....	15
2. TOLLIAGENTUURIDE TEGEVUS PÄRAST BREXITIT.....	20
2.1. Metoodika ja valim	20
2.2. Brexiti mõju tolliagentuuride tööle.....	22
2.2.1. Statistiliste andmete analüüs	22
2.2.2. Tolliagentuuride küsitluse analüüs	28
2.3. Järeldused ja ettepanekud tolliagentuuride töös esinevate probleemide lahendamiseks	36
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43
Lisa 1. Ankeetküsitluse vorm tolliagentuuridele	48
Lisa 2. Ankeetküsitluse kodeeritud vastused	49
Lisa 3. Tolliagentuuride probleemid küsimuste kaupa	50

SISSEJUHATUS

Viimase aastakümnega on tehnoloogiline areng olnud kiire. Euroopa Liidus esitatud tollideklaratsioonidest on üle 98% elektroonsed (World Customs Organization, 2019, pp. 7), mis näitab tollidokumentatsiooni kolimist elektroonseks. Tolliagentuuris esitavad tolliagendid tollile vajalikud ja korrektselt täidetud dokumendid.

Ühendkuningriik korraldas 23. juunil 2016 referendumi, mille eesmärk oli välja selgitada Ühendkuningriigi jäämine või lahkumine Euroopa Liidust (Clarke, Goodwin, Whiteley, 2017, lk 1). Hääletanutest 51,9% hääletas Euroopa Liidust lahkumise poolt (Clarke, Goodwin, Whiteley, 2017, lk 4). Ühendkuningriigi lahkumist Euroopa Liidust nimetatakse Brexitiks (Välisministeerium, 2020b). Väljaastumislepingu kinnitamiseks oli Ühendkuningriigil rohkem aega vaja (Eesti Pank, 2019, lk 30), seega pikendati lahkumise tähtaega mitu korda. Ühendkuningriigid astusid 31. jaanuaril 2020 Euroopa Liidust välja, kuid üleminekuperiood kestab kuni 31. detsembrini 2020. (Välisministeerium, 2020b)

Töö teema on aktuaalne, sest Ühendkuningriigid lahkusid Euroopa Liidust alles hiljuti ning tolliagentuuridel on oluline roll kaubaveol kolmandatesse riikidesse. Tolliagentuurid täidavad ettevõtjate eest tollidokumente, et ettevõtjatele oleks kauba liikumine üle piiri võimalikult kiire ja lihtne (Pastor, *et al.*, 2015, pp. 2-4). Välispoliitika arengukava 2030 koostamise ettepanekus rõhutab Välisministeerium, et Eesti majandusheaolu edendamisel tuleb muutustele olla ennetavalt valmis (Välisministeerium, 2018, lk 5). Ühendkuningriikide lahkumine Euroopa Liidust mõjutab tõenäoliselt tolliagentuuride tegevust ning neil peab olema valmisolek kohaneda uute tingimustega. Võrreldes 2017. aastaga kasvas 2018. aastal Eestis kaupade eksport 12% ja import 10% (Puura & Silla, 2019), mis tähendab, et Eestis suureneb kaubavahetus välisriikidega. Ühendkuningriik oli 2018. aastal Eesti kaubavahetuspartnerite hulgas 11. kohal 318 miljoni euro väärtuselise ekspordiga, mis võrreldes eelneva aastaga kasvas 11% (Välisministeerium, 2020a). Ühendkuningriigid on Eestile oluline ekspordipartner ning Ühendkuningriigi muutumisel kolmandaks riigiks peab täitma tolliformaalsusi.

Lõputöö teema on uudne, sest varasemalt ei ole Brexiti mõju Eesti tolliagentuuridele lõputöö raames uuritud. Brexiti mõju Eestile läbi Euroopa Liidu eelarve ning Eesti ja Euroopa Liidu kaubavahetusele uuriti Sisekaitseakadeemias Margarita Vladimirskaja 2018. aasta lõputöös, kuid käesolev lõputöö analüüsib kaubavahetust tolliagentuuride

seisukohalt. Samuti on Helena Klaas teinud 2019. aastal Sisekaitseakadeemias lõputöö Brexitiga seoses, kuid töös analüüsiti Brexiti mõju Eesti tolliametnike tööle.

Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020 üks eesmärk on kasvatada kauba eksportijate arvu (Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013), kuid samal ajal lahkus Ühendkuningriik Euroopa Liidust ja see võib põhjustada eksportijate arvu muutlikkust. Ühendkuningriik muutus Euroopa Liidust lahkudes kolmandaks riigiks, millest tulenevalt kasvab kaubamahtude deklareerimine. Lõputöö uurimisprobleem püstitatakse küsimusena: kuidas mõjutab Brexitist tulenev deklareeritavate kaubamahtude kasv Eesti tolliagentuure?

Uurimisprobleemist lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused:

- Milliseks kujuneb Eesti tolliagentuuride deklareeritavate kaupade maht Brexitist tulenevalt?
- Millised on peamised probleemid, mis võivad tekkida Brexiti üleminekuajaperioodi lõppedes?

Lõputöö eesmärk on selgitada välja Brexiti mõju Eesti tolliagentuuridele ja esitada ettepanekud agentuuride probleemide lahendamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- Analüüsida tolli olemust ja tolliagentuuridele esitatavaid nõudeid.
- Analüüsida Brexiti mõju Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vahelisele kaubandusele.
- Analüüsida, millised tagajärjed on Ühendkuningriigi lahkumisele Euroopa Liidust Eesti tolliagentuuridele.
- Sünteesida teooria ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid tolliagentuuride töös esinevate probleemide lahendamiseks.

Lõputöö teoreetilise osa koostamisel kogutakse andmeid teadusallikatest, erialakirjandusest ja kehtivatest õigusaktidest. Empiirilises osas on andmekogumismeetoditeks statistiliste andmete analüüs ja küsitlus tolliagentuuridele. Maksu- ja Tolliameti andmebaasist saadakse esitatud tollideklaratsioonide ja esindamise arvukuse statistika ning Statistikaameti andmebaasist saadakse ekspordi ja impordi statistika. Küsimustiku kaudu saadakse tolliagentuuridelt andmed, mida toob Brexit kaasa

tolliagentuuridele ning millised probleemid tekivad pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu. Empiirilises osas kasutatakse statistiliste andmete analüüsimisel kvantitatiivset meetodit ning küsitluse tulemuste analüüsimisel kombineeritud meetodit. Kvantitatiivse meetodi korral on tulemused esitatud arvulisel kujul (Õunapuu, 2014, lk 51) ning arvandmete analüüsimisel kasutatakse statistiliste andmete analüüsi. Kombineeritud meetodis kasutatakse nii kvalitatiivset kui ka kvantitatiivset meetodit ja tulemused on esitatud nii arvuliselt kui ka sõnaliselt ning andmete analüüsimisel kasutatakse kvalitatiivset tekstianalüüsi ja kvantitatiivset kontentanalüüsi. Analüüsimise tulemusel tehakse järeldused, milline on Brexiti mõju tolliagentuuridele ning milliseid probleeme võib kaasa tuua Brexit.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis on jagatud alapeatükkideks. Esimene peatükk on jagunenud kahte alapeatükki. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade tolli olemusest, nõuetest tolliagentuuridele ja tolliagentuuride pakutavatest teenustest. Teises alapeatükis antakse ülevaade kaubavahetust takistavatest teguritest ning Brexiti mõjust Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu kaubandusele.

Teine peatükk on jagatud kolme alapeatükki. Esimeses alapeatükis antakse ülevaade meetodikast ja valimist. Teine alapeatükk on jagatud omakorda alapeatükkideks, millest esimeses analüüsitakse statistilisi andmeid ning teises alapeatükis analüüsitakse küsimustiku tulemusi. Kolmandas alapeatükis järeldatakse, milline on Brexiti mõju tolliagentuuridele ning tehakse ettepanekud tolliagentuuride võimalike probleemide lahendamiseks.

1. TOLLIAGENTUURIDE ÜLESANNE KAUBANDUSES

1.1. Tolli ja tolliagentuuride olemus

Alapeatükis antakse ülevaade tollist – selle eesmärgist, tollikontrollist ja tollis planeeritavatest muudatustest, ning tolliesindamisest ja tolliagentuuridele rakenduvatest nõuetest. Lisaks analüüsitakse alapeatükis ka tolliagentuuride pakutavaid teenuseid ning isikuid, kes enim kasutavad tolliagentuuride teenuseid.

Tolliseaduse (2017) § 4 kohaselt on tolli peamine eesmärk kaitsta siseturgu ning koguda tollimakse. Toll peab tagama, et üle piiri ei toimetataks salakaupa ning inimesele ja loodusele ohtlikku kaupa. Samuti takistab toll võltskauba toomist Eesti turule (Koitel, 1999, lk 124-129), sest tegemist on autoriõiguste kaitse reeglite rikkumisega. Piiril makstavad impordimaksud aitavad reguleerida kolmandatest riikidest toodud kaupade maksuvust, et imporditud kaup ei oleks märgatavalt odavam kui kohalik kaup. Impordikasv kahandab kohalike tööstuste osakaalu siseturust ning kodumaised tööstused peavad seetõttu konkureerima teistest riikidest pärit impordiga (Cao & López-Cariboni, 2015, p. 485). Tolli ülesanne on muuhulgas ka ohjeldada rahvusvahelist kaubavoolu (Korobkova & Onyshchenko, 2013, p. 257), sest piiranguteta ülemaailmne kaubavedu suretaks kohalikud väiketööstused ning riigid saaksid vähem maksutulu.

Et toll saaks oma eesmärgi täita ning olla kindel, millist kaupa imporditakse, viiakse läbi füüsilisi tollikontrolle. Kõrge füüsilise tollikontrolli tase takistab kaubandust (Hoffman, *et al.*, 2019, pp. 31-32), sest iga liikleja kontrollimine on kulukas ja töömahukas (Uzzaman & Yusuf, 2011, p. 33). Kõikide piiriületajate kontrollimine ei ole mõistlik, sest see tekitaks pika ootejärjekorra ning piiri ületamine ei oleks enam sujuv. Enamikus riikides toimub kontrollimine andme- ning riskianalüüsi põhjal ning füüsiliselt kõiki kaupu üle ei kontrollita (Hoffman, *et al.*, 2019, pp. 31-32). Vaatamata sellele, et sellisel juhul on kontrollide arv väiksem, salakaubavedu siiski ei suurene (Hoffman, *et al.*, 2019, pp. 31-32). Selline süsteem aitab hõlbustada tollikontrolli, sest impordi ja ekspordi tollivormistus on sedavõrd kiirem (Hossain & Yusuf, 2019, p. 153). Kui imporditud kaubalt tuleb maksta tollimaks, siis ettevõtte kulud kasvavad ning seeläbi tõuseb selle kauba hind ka tarbijale (Patunru & Yubiwini, 2018, p. 107), seega lisakulutuste vähenemisel tarbijakulu hoopis

väheneks. Tollist läbimine peab olema kiire, kuid samas peab olema kontroll ka tõhus, et tollist liiguks läbi ainult seaduslik kaup.

Inimeste ja kaupade liikumine üle piiri suureneb iga aastaga ning seetõttu tuleb arendada tollikontrolli protseduure. Tolliliidu tõhustamiseks koostatakse mitmeaastaseid tollialaseid programme ning enne 2014. aastat olid tollialased tegevusprogrammid piiriületuste hõlbustamine ja piiriüleste tolliasutuste koostöö suurendamine. 2013. aasta lõpus võtsid Euroopa Parlament ja nõukogu vastu määruse, millega luuakse Euroopa Liidu tollialane tegevusprogramm aastateks 2014–2020 ehk teisisõnu „Toll 2020” programm. Mainitud programmi raames luuakse ühtne liidu raamistik, et tugevdada Euroopa Liidu tolliasutuste omavahelist koostööd ning piiriülesed koostööd põhineksid edaspidi samadel alustel. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013a, lk 209-210) Dokumente on võimalik tollile esitada elektrooniliselt ning paberdokumentide esitamine on erakorraline protseduur, kuid edaspidi on eesmärk tollikontrolli protseduurid täielikult automatiseerida. Automatiseerimine säästab aega ja ressursse. (Antov, 2017, pp. 101-102, 112) Elektrooniline esitamine võimaldab ettevõtjatel ning eraisikutel eeltäita deklaratsioonid enne piirile jõudmist ning seetõttu on võimalik piir ületada kiiremini.

Tolli arendamisel on saavutatud mitmed eesmärgid. Programmi vahearuanne hindab eesmärkide täitmist ja ressursside kasutamise tõhusust ning vahearuande järgi on programm „Toll 2020” olnud asjakohane. Tolliasutuste, ettevõtjate, Euroopa kodanike ja tolliliidu kui terviku vajadustega on programmi koostamisel arvestatud ning tolliasutuste omavaheline suhtlus, teabe vahetus ja koostöö korraldamine on programmiga tehtud kiiremaks ja lihtsamaks. Samatähtis on, et programm aitab tolliasutustel kujundaja ühtset arusaama õiguslikest nõuetest, kooskõlastada tollisätete tõlgendamist, ühtlustada terminoloogiat ning tagada liidu tolliseadustiku töömeetodite ühetaolisem kohaldamine. (Euroopa Komisjon, 2019, lk 1-8) Programmi kujul on tehtud pikaajaline investering tollitöö arendusse, et ühtne turg oleks üheskoos kaitstud. Samade süsteemide kasutamine aitab hõlbustada kaupade ja inimeste kiiret tollikontrolli, sest sagedase piiriületuse korral on isik teadlik tolliprotsessidest ning võimalik teha endast olenev, et toll kiirelt läbida.

Tolli läbimiseks tuleb esitada tollivormistus. Deklaratsiooni eesmärk on julgeoleku ja turvalisuse tagamine ning seetõttu tuleb deklaratsioon esitada kauba toomisel liidu tolliterritooriumile. Alates kauba saabumisest liidu tolliterritooriumile, kuulub kaup tollijärelevalve alla ning seetõttu toimetatakse kaup tolli määratud ja heakskiidetud kohta,

tolliasutusse või vabatsooni. Olenevalt kauba edasise kasutamise eesmärgist või vajadusest valitakse tolliprotseduur, millele kaup suunatakse. (Maksu- ja Tolliamet, 2018) Kauba ajakulu liikumisel üle piiri on erinev, kuid seetõttu on oluline vormistada dokumendid korrektselt, et ei tekiks viivitusi. Näiteks kauba importimisel tuleb esitada kauba päritolu kinnitav dokument ning eksportimisel dokument, mis kinnitab kauba sihtkohta.

Tolliliidus kehtivad mitmed õigusaktid, mis reguleerivad tolliliidu toimimist. Tollialasteks õigusaktideks tolliliidus on tolliseadustik ning selle täiendamiseks ja rakendamiseks tolliliidu või selle liikmesriigi vastuvõetud sätted. Samuti on tollialasteks õigusaktideks veel ühine tollitariifistik, kehtestatud tollimaksuvabastust reguleerivad õigusaktid ja ka tollialaseid sätteid sisaldavad rahvusvahelised lepingud vastavalt kohaldamisele. Tolliseadustiku artikli 170 kohaselt on igal isikul õigus esitada tollideklaratsioon, kuid deklaratsiooni esitav isik peab olema suuteline edastama tolliprotseduuriks olulist informatsiooni. Deklaratsiooni esitav isik peab võimaldama tollile ligipääsu kaubale. Seejuures on oluline, et deklarant oleks asutatud tolliliidu territooriumil. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 12, 61) Tollideklaratsiooni saab esitada isik iseseisvalt või määrates selleks tolliesindaja. Tolliesindajana tegutsevad tolliagentuurid. Tolliseadustiku artikkel 5 selgitab liidu tolliterritooriumil asutatud isikut kahte moodi. Kui füüsilise isiku peamine elukoht on liidu tolliterritooriumil, siis saab seda isikut käsitleda kui liidu tolliterritooriumil asutatud isikut. Juriidilise isiku või isikute ühenduse puhul on oluline, et registrijärgne asukoht, peakorter või püsiv tegevuskoht asuks liidu tolliterritooriumil. Samuti Tolliseadustiku artikli 5 järgi nimetatakse tolliesindajaks isikut, kellele on teine isik andnud volituse tegeleda teise isiku toimingutega (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 13-14). Tollialaste õigusaktide rohkus raskendab isikutel tollinõuetest arusaamist ning see on tõenäoliselt ka üheks põhjuseks, miks isikud ei hakka endale tollialaseid formaalsusi selgeks tegema ja pöörduvad tolliagentuuride poole tollivormistuse korrektseks täitmiseks.

Enne kui tolliagentuur saab isikut tollis esindada, peab isik andma tolliagentuurile esindusõiguse. Esindusõigus annab esindajale volituse teha kehtivaid tehinguid esindatava nimel (Varul, *et al.*, 2010, lk 351). Esindusõigus on õiguste kogum, mille kehtivus piirdub volituses nimetatud või seaduses sätestatud tehingutega. Esindusõigust saab edasi anda kahel moel, kas volituse kaudu või tuleneb esindusõigus seadusest ehk seadusjärgne esindusõigus. Volituse andmiseks teeb esindatav vastava tahteavalduse konkreetsele

isikule. (Varul, *et al.*, 2010, lk 352) Lisaks on vastavalt tolliseadustiku 18. artiklile võimalik määrata esindaja kas otseseks või kaudseks esindajaks. Otsese esindamise korral on tolliesindajale antud voli tegutseda esindatava isiku nimel ja eest, kuid kaudse esindamise korral on esindajale antud voli tegutseda esindatava isiku eest, kuid esindaja tegutseb siiski enda nimel. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 18) Tolliaagentuurid tegutsevad volituse alusel ning tolliesindaja määramisel ei pea isik ise tolliga suhtlema.

Tolliesindajaks olemisel on mitmed nõuded. Tolliseadustiku artikli 18 kohaselt peab tolliesindaja olema loodud tolliliidu alla kuuluval territooriumil. Liikmesriikidel on võimalus kooskõlas liidu õigusega määrata tolliesindajatele lisatingimusi, mida peavad järgima selles riigis tegutsevad asutatud kui ka mitteasutatud isikud. Liikmesriigi sätestatud lisatingimused aga ei tohi piirata muus liikmesriigis, kus isik ei ole asutatud, tolliesindaja teenuse pakkumist. Teiseks nõudeks on, et tolliesindaja peab tollile teatama tegutsemisest esindatava isiku eest ning ka täpsustama, milline on valitud esindamise viis. Tolliseadustiku artikkel 19 on seadnud tolliesindajale kohustuse teavitada tolli otsese ja kaudse esindamisviisi rakendamisest. Kui tolliesindaja ei teata tegutsemisest teise isiku eest või kui tolliesindaja tegutseb volituseta teise isiku eest, siis sellist tegutsemist arvestatakse kui tegutsemist tolliesindaja enda nimel ja arvel. Samuti on tollil õigus nõuda tolliesindajalt volituse ette näitamist. Tavaliselt ei nõua toll korrapäraselt käituvalt tolliesindajalt igakordset volituste esitamist, tingimusel, et tolli nõudmisel on tolliesindaja siiski võimeline volituse dokumente esitama. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 18-19) Tolliaagentuur peab tolli esindamisest teavitama, sest tollieeskirjade rakendamiseks on tollil vajalik teave kauba omanikust, deklareerijast ning tõllivõla eest vastutavast isikust (Czyżowicz & Gwardzińska, 2012, p. 11). Alates 31. jaanuarist 2020 koosneb Euroopa Liidu tolliterritoorium 27 liikmesriigi territooriumist.

Tolliseaduse (2017) § 17 järgi on tolliesindajal vaja Maksu- ja Tolliameti antud tolliaagentuuri tegevusluba, milleta ei saa tollideklaratsioone esitada. Tolliseaduses on nimetatud ka kaks juhtu, mil tolliesindajalt ei nõuta tegevusluba. Tollideklaratsiooni esitamiseks ei nõuta tegevusluba kui tolliesindaja ise on füüsiline isik, kes esindab teist füüsilist isikut, ning esindamine ei ole tema majandustegevus. (Tolliseadus, 2017) Teine juhtum, mil tegevusluba ei nõuta, on tolliseadustiku artikli 18 lõike 2 (Tolliseadus, 2017) kohaselt siis, kui tolliesindaja esindab kliente, kes ei pea olema asutatud liidu tolliterritooriumil (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 18).

Tolliagentuuri tegevusloa andmisest võib toll aga ka keelduda. Tegevusloa andmiseks peab isik vastama tolliseadustiku artikli 39 punktis A nimetatud tingimusele. (Tolliseadus, 2017) Tolliseadustiku kohaselt ei tohi isikul olla tolli- ja maksuõigusaktide tõsiseid ning ka korduvaid rikkumisi. Sealhulgas on ka eeldus, et isikul puuduvad ka majandustegevusega seotud rasked kuriteod. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 25) Kuritegude puudumine on oluline seetõttu, et ei tekiks kahtlust agentuuri majandustegevuse seaduslikkuses ning samuti rikkumisteta agente on teistel isikutel raskem mõjutada ebaseadusliku tegevuse poole.

Vastavalt tolliseaduse (2017) paragrahv 19 lõike 1 alusel käib tolliagentuuri tegevus tolliagentide kaudu. Tolliagentiks nimetatakse füüsilist isikut, kes on pärast tolliagenti eksami sooritamist saanud tollilt asjakohase tunnistuse. (Tolliseadus, 2017) Tolliagenti eksami sooritamiseks peab isik olema teadlik kõigist riiki sisenemise protseduuridest, lubatavuse nõuetest, klassifitseerimisest, hindamisest ning imporditud kaupadele kehtestatud tollimaksudest ja eksami sooritamine tagab, et tolliagent oskab korrektselt täita tollivormistuse (World Customs Organization, 2016, p. 3). Deklareerimisel tuleb arvestada erinevate nüanssidega ning täita dokumendivorme. Seetõttu on oluline, et tolliagent on sooritanud tolliagenti eksami, mis tõendab, et agent oskab arvestada kauba eripäraga ning vormistada nõuetele vastavaid dokumente.

Tolliesindamisega kaasneb ka vastutus. Tolliseadustiku artikli 77 kohaselt on tollis võlgnikuks alati deklarant, kuid kaudse esindamise korral vastutab nii tolliesindaja kui ka esindatav (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 35-36). Otsesel esindamisel märgitakse deklarandiks esindatav, seega vastutab võla tekkimisel isik, kelle eest tollideklaratsioon esitati. Kuna aga kaudse esindamise korral on deklarandiks tolliesindaja, siis tolliesindaja kaitseks on kehtestatud jagatud vastutus. Tolliseadustiku artiklis 84 on selgitatud, et kuna võla eest vastutavad nii tolliesindaja kui ka esindatav, siis jaguneb võla tasumine solidaarselt (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 38). Kuna kaudse esindamise korral on deklarandiks ja osaliselt vastutatav tolliesindaja, siis see tagab, et tolliagent koostab tollivormistuse vastavalt nõuetele.

Kui isik määrab endale tolliga suhtlemisel tolliesindaja, siis kehtivad tolliesindajale samad kohustused nagu ka esindatavale isikule. Tolliseadustiku artikkel 15 sätestab, millised kohustused on siduvad ka tolliesindaja suhtes. Isik või tolliesindaja vastutab tollideklaratsiooni, ajutise ladustamise deklaratsiooni, sisenemise ülddeklaratsiooni,

väljumise ülddeklaratsiooni, reekspordi deklaratsiooni või reekspordi teatise ning loa või mõne muu taotluse esitamisel esitatud teabe õigsuse ja täielikkuse eest. Esitatavad dokumendid peavad olema kehtivad, kooskõlastatud reeglitega ja ehtsad ning kõiki tolliprotseduuriks vajalikke kohustusi tuleb järgida täpselt. (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 17-18) Teabe õigsus ja täielikkus sõltub lisaks tolliagentuurile ka kliendist, sest tolliagentuur kogub teavet ise kui ka samuti klient esitab tolliagentuurile vajalikku informatsiooni tollivormistamiseks.

Tolliseaduse § 18 nimetab juhud, mil võib tegevusluba peatada või kehtetuks tunnistada. Tollil on õigus tegevusluba peatada juhul, kui tolliagentuuril on tekkinud kauba impordimaksude või ekspordimaksude puhul maksuvõlg. Kui tolliagentuur tollivõlga määratud tähtpäevaks tasunud pole, siis on tollil õigus tunnistada tolliagentuuri tegevusluba kehtetuks. (Tolliseadus, 2017) Samuti saab tegevusluba kehtetuks tunnistada (Tolliseadus, 2017), kui agentuur on toime pannud tõsiseid või korduvaid tolli- ja maksuõigusaktide rikkumisi või majandustegevusega seotud raskeid kuritegusid (Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b, lk 25). Tolliesindaja tegevus peab olema laitmatu ning täpne, vastasel juhul on tollil õigus tegevusluba peatada või tunnistada kehtetuks. Seadus annab ka tolliagentuurile endale võimaluse esitada kirjalik taotlus tegevusloa kehtetuks tunnistamiseks (Tolliseadus, 2017). Need reeglid hoiavad tolliagentuuride tollivormistused ühtlaselt reeglite kohased, sest eksimuse korral toll hindab, kas agentuuri tegevusluba peaks peatama või kehtetuks tunnistama.

Tolliaagentuurid peavad olema tähelepanelikud, milliste klientidega sõlmitakse esindamisleping. Ettevõtjad võivad eksitada tolliaagentuure kauba faktide ja väärtuse osas või ei avalda agentuurile üksikasjalikke kirjeldusi eesmärgiga vähendada maksukohustust valedeklareerimise kaudu (Pastor, *et al.*, 2015, pp. 2-3). Valedeklareerimine on salakaubaveo vorm, mille eesmärk on vähendada tollimakse ja muid kohustusi, mis korrektse tollivormistuse esitamisel oleks tulnud tasuda. Kui kaup jääb piiril vahele, siis süüditatakse lisaks kauba omanikule ka tolliagentuuri, kes kauba deklareeris. (Pastor, *et al.*, 2015, pp. 2-3) Tolliaagentuurid peavad hindama ettevõtjalt saadud informatsiooni ning veenduma, et tollile ei edastataks ebakorrektselt teavet. Kui ettevõtja on jätnud faktilise või olulise teabe välja, võib see vihjata salakaubaveole. (Dascil & Philippines, 2006 ref Pastor, *et al.*, 2015, p. 4) Tolliaagentuurid saavad enne ettevõtjaga esindamise lepingu sõlmimist ettevõtja tausta pealiskaudsemalt uurida, milline on ettevõtja maine, kuid see ei garanteeri,

et ettevõtte esitab korrektse informatsiooni agentidele. Tolliagentuuridel tuleb tähelepanelikult suhtuda ettevõtja poolt edastatud teabesse ning samuti töökohustuste täitmisel selgeks saanud informatsiooni.

Tolliagentuurid pakuvad erinevaid teenuseid. Enamasti pakuvad agentuurid teenuseid, mis koosnevad konsultatsioonidest, impordi ja ekspordi tollidokumentide ettevalmistamisest, tollimaksude ja muude maksude deklareerimisest. Samuti võimaldavad impordi- ja ekspordikirjete allkirjastamise ettevalmistamist, esitamist ja töötlemist. Agentuurid pakuvad lisaks veel esindamist kõikides valitsusasutuses ja eraõiguslikes üksustes imporditud toodete hindamise ja klassifitseerimise ning muude professionaalsete teenuste osutamiseiga seotud küsimustes, mis käsitlevad tolli- ja tariifiseadusi ning selle protseduure ja tavasid. Kauba liikumisel üle piiri tuleb täita erinevaid vormistusi ning inimesed ei suuda tavaliselt neid vorme täita ilma vastava ametniku juhendamiseta, seega on hea, kui tolliagentuurid selliseid teenuseid pakuvad. (Pastor, *et al.*, 2015, pp. 2, 5) Turgudele sisenemise teenused ei ole klientide seas populaarsed eelkõige seetõttu, et tolliagentuuridel ei ole täielikku ülevaadet turgudest ning turgudel kehtivatest nõuetest (Gutierrez, *et al.*, 2005, p. 14). Tolliagendid on kaubanduses hädavajalikud, sest nende pakutavad teenused aitavad esindatava ja tolli vahelistel tehingutel sujuda (Pastor, *et al.*, 2015, p. 10). Tolliagentuuridel on lai teenuste valik ning see võimaldab ettevõtjal kasutada ühe agentuuri teenuseid oma kauba välisturule viimisel. Mõne kauba puhul võib piiriületamiseks vaja olla ka valitsusasutuse sertifikaati ning tolliesindaja saab vajalikke dokumente ise taotleda. Tolliagentuurid aitavad ettevõtjatel oma kaupa välisturule suunata.

Tolliagentuure palgatakse kõige enam selleks, et ettevõtjad ei peaks aega kulutama kauba tollivormistuste täitmiseks. Just piiratud teadmised regulatsioonidest sunnivad ettevõtjaid pöörduma tolliagentuuride poole tollivormistuste täitmiseks. Tolliagendid on teadlikud, kuidas õigesti dokumente vormistada ning seega suudavad nad dokumente täita kiiresti ning korrektselt. Samuti kasutatakse tolliagentuuride teenuseid, et agendid tegeleksid ise vajaliku teabe koondamisega tollivormistamiseks. (Pastor, *et al.*, 2015, pp. 2-4) Kauba liikumisel üle piiri peab olema võimalik tõendada kauba klassifikatsiooni või päritolu ning nende tõendite asjaajamises loodetakse tolliagentuuride peale. Piiriületamisel esineb ettevõtjatel risk, et viivitused venivad ajaliselt pikaks ning kaup muutub kasutuskõlbmatuks (Gutierrez, *et al.*, 2005, p. 5). Tolliagentuurid aitavad ettevõtjatel sooritada vajalikke toiminguid, et piir hõlpsamalt läbida. Tolliagentuurid sõltuvad ärikeskkonnast, sest

tolliagentuuride teenuste kasutamine võimaldab agentuuril teenida kasumit ja laieneda. (Gutierrez, *et al.*, 2005, p. 5) Seega klientide arvukuse kasv suurendab tolliagentuuride ärilist toimetulekut.

Tolliagentuuride teenuseid kasutavad eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtted (Gwardzińska, 2014, p. 63), mis võib olla tingitud sellest, et arenemisjärgus ettevõtted vajavad tolliagentuuride teenuseid tollivormistamisel viivituste vältimiseks. Rahvusvahelisele turule sisenemisel on mõistlik olla kursis turu eripäraga, sest sellisel juhul on võimalik hoida kulusid madalal. Enamasti on suurtel firmadel pikaajalise ekspordimise tulemusel juba endal välja töötatud täpsemad juhendid kauba deklareerimiseks vastavalt kauba eripärale ning seetõttu ei vaja sellised ettevõtted tolliagentuuri teenuseid. Kuigi tolliagentuuride ülesanded on püsinud muutumatuna juba aastaid, on agentuuride osatähtsus muutunud (Gwardzińska, 2014, p. 63). Osatähtsuse mõningasele vähenemisele on kaasa aidanud deklareerimise dokumentatsiooni üleminek elektrooniliseks ning see toob kaasa tolliagentuuride arvukuse vähenemise. Arvukus võib küll väheneda, kuid tolliagentuurid tõenäoliselt ei kao ärimaailmast täiesti ära. (Gwardzińska, 2014, p. 68) Tollipiiri kehtestamisega Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi vahele kaasneb dokumentide vormistamine ning ettevõtted hakkavad tõenäoliselt pöörduma tolliagentuuride poole, et tollivormistuse täitmine oleks lihtsam (Grainger, 2016b, p. 101). Seega suureneb tolliagentuuride klientide arv.

Kokkuvõttes käsitleti alapeatükis tolli olemust ja tollis planeeritavaid muutusi ning tolliagentuuridele kehtivaid reegleid. Samuti analüüsiti tolliagentuuride pakutavaid teenuseid ning peamist klientuuri. Tolli ülesanne on kaitsta rahvast ja siseturgu ning seetõttu kontrollitakse kaupu enne riiki sisenemist. Kauba liikumine üle piiri peab olema deklareeritud, et toll teaks, missugune kaup liigub ning millisele tolliprotseduurile kaup suunati. Kauba liikumine suureneb iga aastaga ning seetõttu on oluline tolli hõlbustamine. Nii ettevõtjad kui ka eraisikud saavad määrata tolliesindaja end tolliga suhtluses esindama. Tolliagentuurid vähendavad ettevõtjate ja eraisikute koormust, sest nad täidavad ja esitavad tollivormistusi, kuid samuti pakuvad tolliagentuurid ka muid teenuseid. Tolliagentuuris töötavad tolliagendi tunnistuse saanud isikud ning tolliagentuuri tegevusluba taotletakse Maksu- ja Tolliametist. Kui Tolliagentuur rikub kehtivaid reegleid, on Maksu- ja Tolliametil õigus peatada või tunnistada tegevusluba kehtetuks.

1.2. Kaubavahetust takistavad tegurid ning Brexiti mõju Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vahelisele kaubandusele

Selles alapeatükis antakse ülevaade kaubandust takistavatest teguritest ja tuuakse välja Eesti ettevõtete väliskaubandust takistavad tegurid. Samuti antakse ülevaade Euroopa Liidu olemusest ning Brexiti mõjust Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu vahelisele kaubandusele.

Rahvusvaheline kaubandus aitab edendada majanduskasvu (Korobkova & Onyshchenko, 2013, p. 257), sest kaubaringlus on vajalik, et inimeste heaolu kasvaks ja maailm areneks. Kaubavahetus on üleilmastunud, mis tähendab, et kaubad ja toore liiguvad üle terve maailma. Kaubavahetus on oluline kaupade nõudluse tõttu eri piirkondades, kuid on mitmeid tegureid, mis mõjutavad kaupade liikumist. (Benson, 2014, pp. 698-699) Kaubandust mõjutavateks teguriteks on impordi- või ekspordipiirangud, tariifid või teabe ja dokumentide esitamise vajadus ning samuti ka menetluslike toimingute läbiviimise kiirus. Tööstustes on oluline kauba õigeaegne kohale toimetamine ning hilinenud või saajani jõudmata saadetised võivad kaasa tuua rahalise kahju, pingelisi ärisuhteid või projekti ebaõnnestumist. Näiteks tervishoiu valdkonnas võivad saamata jäänud või hilinenud saadetised põhjustada patsiendi surma või tõsiseid tervisekahjustusi. Seetõttu tollipiiril rakendataval poliitikal, haldusmenetlustel ja regulatiivsetel meetmetel on ülemaailmsetele tarneahelatele oluline mõju. (Benson, 2014, pp. 684-685) Sadamad ning piirid on esimene ja viimane punkt riikide territooriumide piires, kus tolliametnikud saavad kaupade liikumise üle otsustada kasutada (Grainger, 2016a, p. 17) ning kaubandust ohjeldada. Tolliaagentuuride töömaht sõltub kaubandusest, sest kui kaubad ei liigu, ei ole ka tolliaagentuuridel tööd. Kuna kaubanduses on oluline kiire transport ja tähtaegadest kinnipidamine, siis tolliaagentuurid aitavad ettevõtetel täita tollidokumente, et piiriületamine oleks sujuv ja kiire.

Kaubanduse suurendamisele aitaks kaasa kaubandustõkete vähendamine, sest kaubandustõkete vähendamine võib SKT-d suurendada ligi 5% ja kaubandust 15%. Kaheks peamiseks tõkkeks on piirihaldus, mil määral takistatakse kaupade sisenemist ja väljumist, ning transpordisüsteem, mil määral pidurdatakse kaupade liikumist riigisiselt ning piiriüleselt. Tariifide kaotamise mõju suurendaks suurettevõtete mõjuvõimu turul ning see tooks kaasa väiksemate firmade vähenemise. (World Economic Forum, 2013, p. 4)

Tollitõkkeid on raskem ületada väiksematel ettevõtetel, kuna enamasti nõutakse tagatise esitamist ning väiksematel firmadel on keeruline teenida piisavalt tulu, et katta ettemaksete summasid. See muudab väiksemate ettevõtete laienemise välisurgudele keeruliseks ning seetõttu on väiksemad firmad ka eksporditurgudest eemal. (World Economic Forum, 2013, p. 4)

Ülemaailmne Kaubanduse Hõlbustamise Liit ja Ülemaailmne Majandusfoorum viisid läbi uuringu, milles ettevõtted pidid valima viis kõige problemaatilisemat tegurit oma riigis ning need järjestama. Vastavalt vastajate pingereale koondati tulemused ning sellest selgus, et kõige problemaatilisem tegur ekspordimisel Eestist välja on võimalike turgude ja ostjate väljaselgitamine. (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125) Enne välisurule sisenemist peab eksportija olema teadlik eksporditava kauba tollimaksust ja muudest kohaldatavatest väliskaubandustõketest erinevatel sihtturgudel. Selle teabe alusel on võimalik teha kindlaks, kas kauba eest peab maksma makse ning kas kauba hind on pärast tollimaksude ja muude tasude maksmist konkurentsivõimeline. Samuti on võimalik võrrelda, kas konkurendid tasuvad sama määraga kohustusi või kaubale esineb tariifne sooduskood. Enne kauba impordiriiki lubamist peab olema kauba klassifikatsiooni võimalik tõendada ja täitma konkreetset kaubaga seotud impordiformaalsused. (Hill, 1971, p. 307) Kauba laienemisel välisurule on ettevõtjal mõistlik esmalt uurida, kas selles riigis oleks potentsiaalseid ostjaid pakutavale kaubale ning milliseks kujuneks ettevõtte kulu võrreldes oodatava tuluga.

Ettevõtjate juurdepääs imporditud sisenditele konkurentsivõimelise hinnaga ning ostjate kvaliteedi- ja kogunõuete täitmine on samuti olnud problemaatiline. (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125) Tollitõkked tõstavad kaupade hinda ja kättesaadavust ning seetõttu on soodsama hinnaga kaupu keeruline soetada. Tihtipeale on välisurul kehtestatud kaupadele kvaliteedi ja tehnilised nõuded ning standardid, et kaitsta rahva tervist. Rõhku pannakse ka üleminekul keskkonnasäästlikuma tootmistehnoloogiale, mis võib ettevõtetele küllatki kulukaks osutuda. Ettevõtetele on probleeme tekkinud ka välisriigi turu jaoks sobimatu tootmistehnoloogia ja -oskused või muud välisriigis kehtivad tehnilised nõuded ja standardid (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125). Väiksematele firmadele võivad sellised probleemid olla kahjumlikud ning otsustatakse ekspordist loobuda või koguni äri sulgeda. Kuna kauba ekspordimine on probleemne, siis pöörduetakse rohkem ka

tolliagentuuride poole, sest tolliagentuurid on võimelised täitma tolliformaalsusi ning seeläbi on ettevõtjal hõlpsam tolliga suhelda.

Eestisse importimisel on kõige probleemsem rahvusvaheliste vedude põhjustatud suured kulud või viivitused (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125). Lisakulutused ja viivitused tõstavad kauba hinda, mistõttu võivad tarbijad hakata eelistama teiste tootjate kaupa. Ettevõtjate jaoks on kauba õigeaegne tarne oluline. Probleemne on olnud ka koormavad impordiprotseduurid (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125), mis on eelkõige kehtestatud siseturu kaitseks. Vähesemal määral on impordil probleemiks olnud tariifid ja mittetariifsed tõkked ning ka riigisisest veost põhjustatud suured kulud või viivitused (The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016, p. 125).

Euroopa Liit on kaubanduses olulisim eksportija ja importija, sest Euroopa Liidu elanikkond moodustab seitse protsenti maailma rahvastikust ning sisemajanduse koguprodukti alusel on enam kui veerand maailma rikkusest just Euroopa Liidus. Maailma ekspordist ja impordist moodustas Euroopa Liit koguni 16,6%, sest EL on 59 riigi suurim kaubanduspartner. Samas Hiina on suurim kaubanduspartner ainult 37 riigile ning Ameerika Ühendriigid 23 riigile. Enamus eksporditavatest kaupadest liigub Euroopa Liidust Ameerika Ühendriikidesse, Hiina ja Venemaale. (Euroopa Komisjon, 2016, lk 3-7) Euroopa Komisjon sõlmib kaubanduslepinguid väljaspool Euroopa Liitu asuva partneriga liikmesriikide nimel ning seetõttu ei ole ühelgi liikmesriigil õigus kaubanduslepingut ise sõlmida. (Euroopa Komisjon, 2016, lk 7) Euroopa Liidul on 2020. aastal 46 kehtivat kaubanduslepingut (Maksu- ja Tolliamet, 2020b). Euroopa Komisjon jälgib kaubanduspartnerite käitumist, et partner täidaks lepingutingimusi ning ei diskrimineeriks ega kasutaks ebaausaid kaubandusvõtteid. Kui avastatakse, et kaubanduspartner tingimusi rikkus, on Euroopa Liidul õigus kasutusele võtta tasakaalustusmeetmed, milleks on näiteks täiendavad tollimaksud tingimusi rikkunud riigi ettevõtete kaupadele. (Euroopa Komisjon, 2016, lk 14) Euroopa on suur ja ostujõuline turg ning seetõttu tahavad riigid saada kaubanduspartneriteks. Partnerlepingu tingimustel on ettevõtjatel soodne turule siseneda ning see edendab majandust nii ekspordiriigis kui ka Euroopas.

Ühendkuningriigist sai esimene riik, kes lahkus Euroopa Liidust. Euroopa Liidu riikide ja Ühendkuningriikide vahel on olnud tihe kaubavahetus (Erken, *et al.*, 2018, p. R46). Euroopa Liidu kaup liigub Ühendkuningriiki ning Ühendkuningriigi kaup Euroopa Liitu.

Pärast Brexiti üleminekuperioodi muutub Ühendkuningriik kolmandaks riigiks ning seetõttu rakendatakse Ühendkuningriigile kolmanda riigi sätteid. Ilma Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu vahelise kaubanduslepinguta kehtestatakse kaupadele tariifid ning kaupade ja teenuste mittetariifsed tõkked. Üheks mittetariifseks tõkkeks on näiteks tollikontroll, mis tõstab Ühendkuningriigi ekspordi kaubanduskulusid Euroopa Liitu ja vastupidi. Kuna Ühendkuningriik ostab umbes poole oma imporditud vahetoodetest Euroopa Liidust, siis vahetoodete import kallineb kaubandustõkete tõttu ning Ühendkuningriigi ettevõtetele võib see kaasa tuua konkurentsivõime halvenemise. (Erken, *et al.*, 2018, pp. R46-R48, R53) Kui senine tihe kaubavahetus hakkab muutuma, mõjutab see tolliagentuuride tegevust. Kuna Ühendkuningriik muutub kolmandaks riigiks, siis tolliagentuuride teenuste kasutamine tõenäoliselt kasvab, kuna Ühendkuningriik oli osa tolliliidust ja seni polnud vaja koostada tollivormistust. Samas ka ostjate arvu langus tingib ettevõtte tulude languse ning kuna kaubakulud Ühendkuningriiki kasvavad, siis kauba eksportimine Ühendkuningriiki ei ole kasulik. Seega võivad ettevõtted hakata suunama kaupa Ühendkuningriikide asemel hoopis mujale turule, kus ettevõtte näeb paremaid võimalusi kui Ühendkuningriigis.

Brexiti üleminekuperiood kestab kuni 31. detsembrini 2020 ning kuni selle ajani säilib seni kehtinud tolliliidu reeglid ja ühtse turu avatus (Välisministeerium, 2020b). Üleminekuperiood annab võimaluse valmistada Ühendkuningriigi kolmandaks riigiks muutumist. Siiani ei ole kokku lepitud kaubandussuhete vormi, kuid enne üleminekuperioodi lõppu loodetakse siiski sõlmida kaubandusleping. Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu vahelise tiheda kaubavahetuse tollikontroll piiraks kaubandust ning suurendaks kaupade kulusid. Ühendkuningriigil on võimalus järgida Šveitsi ja Norra eeskujul, sest nemad asuvad väljaspool Euroopa Liitu, kuid on sõlminud Euroopa Liiduga vabakaubanduse lepingu. Nii Šveits kui ka Norra panustavad Euroopa Liidu eelarvesse ning järgivad vabakaubanduslepingutest tulenevaid tingimusi ja on seeläbi osa tolliliidust. Sellisel juhul oleks Ühendkuningriigil võimalik vähendada eeldatavat majanduslikku kahju miinimumi. (Bailey & Proprius, 2017, pp. R51-R54, R58)

Brexiti tõttu ei ole Ühendkuningriik enam osa Euroopa Liidu ühtsest turust ning kaotab juurdepääsu seni kehtinud kaubandustingimustele (Glencross, 2016, pp. 47-48). Sõltuvalt leppe vormist oleneb, milliseid kaubandustingimusi rakendatakse. Leppeta Brexiti korral võivad kaubandustariifid jääda 0 - 80% vahemikku. Kaubandustariifid suurendavad ekspordi kulutusi ning seeläbi ka kauba kulutusi. Kaupade hind peab olema

konkurentsivõimeline, et tarbijad kaupu ostaksid, kuid kaubakulude tõus võib kaupade hinda hoopis tõsta. (Bailey & Budd, 2019, pp. 162-163) Ühendkuningriikide ekspordist 44% läheb Euroopa Liidu riikidesse ning Euroopa Liidu ekspordist liigub 8% Ühendkuningriiki (Matthijs, 2017, p. 85). Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vaheline kaubandus pärast Brexitit suure tõenäosusega väheneb, sest kaubakulud suurenevad. Hinnanguliselt võib Euroopa Liidu kaubandus Ühendkuningriiki langeda lausa 30% ning Ühendkuningriigi kaubandus Euroopa Liitu 22%. Mõnes sektoris võib kaubandus täielikult kaduda või langeda madalale tasemele impordihinna tõusu tõttu. (Lawless & Morgenroth, 2019 ref Bailey & Budd, 2019, pp. 162) Leppeta Brexiti hinnanguline mõju kaubandusele Euroopa Liiduga on märkismisväärne. Kaubanduse vähenemine võib omakorda viia tööpuuduse kasvuni, sest kui kaupu liigub vähem, siis on ka tööjõudu vähem tarvis.

Kokkuvõttes käsitleti alapeatükis kaubavahetust takistavaid tegureid, sealhulgas Eesti ettevõtete väliskaubandust takistavaid tegureid. Analüüsiti ka Brexiti mõju Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi vaheliselt kaubandusele. Kaubandust mõjutavad tariifid, tollimaksud ning kauba tarneaeg. Eesti ettevõtete hinnangul on kõige problemaatilisemaks teguriks eksportimisel võimalike turgude ja ostjate väljaselgitamine, sest enne sihtturgudele sisenemist analüüsitakse kaubandustõkkeid ning võimalikke tarbijaid. Ühendkuningriigi lahkumine Euroopa Liidust toob kaasa mitmeid muutusi kaubanduses. Ühendkuningriigid ei ole enam osa tolliliidust ning kaubale tuleb teha tollivormistus. Riskianalüüsi põhjal hakatakse Ühendkuningriikidest saabuvat kaupa suunama pärast üleminekuperioodi lõppu tollikontrolli. Tollikontrolli tõttu võib väiksemate ja keskmiste ettevõtete kaupade eksport Ühendkuningriiki väheneda. Ühendkuningriiki eksportides peab esitama tollivormistuse ning see toob kaasa klientide arvu kasvu tolliagentuurides, kuid väiksemate ja keskmiste ettevõtete ekspordi vähenemisega langeb ka eksportijate koguarv Ühendkuningriiki. Mõningane tolliagentuuride klientide arvu kasv tõstab tõenäoliselt aga tolliagentuuride töömahtu.

2. TOLLIAGENTUURIDE TEGEVUS PÄRAST BREXITIT

2.1. Metoodika ja valim

Lõputöö eesmärk on selgitada välja Brexiti mõju Eesti tolliagentuuridele ja esitada ettepanekud agentuuride probleemide lahendamiseks. Lõputöö koostamisel kasutatakse kvantitatiivset ja kombineeritud meetodit, sest nende meetodite kasutamine aitab mõista Brexiti mõju tolliagentuuridele. Kvantitatiivse meetodi korral on tulemused esitatud arvuliselt (Õunapuu, 2014, lk 51). Kombineeritud meetodil on omavahel seotud nii kvalitatiivne kui ka kvantitatiivne meetod ja tulemused on esitatud nii arvulisel kujul kui ka sõnaliselt. Andmekogumismeetodiks on statistiliste andmete analüüs ja küsitlus tolliagentuuridele.

Analüüsimeks, milline on viimase kuue aasta jooksul olnud tolliagentuuride teenuste kasutamine ning kaubavahetus Eesti ja Ühendkuningriigi vahel, kasutati Statistikaameti ning Maksu- ja Tolliameti valmisandmestikke. Statistikaameti kodulehe andmebaasist võeti ekspordi ja impordi statistika, mis kajastab koguekspordi ja -impordi kaubaväärtusi ning Eesti ja Ühendkuningriigi vahelise kaubanduse väärtusi. Maksu- ja Tolliameti statistika saadi e-kirja kaudu Maksu- ja Tolliametist. Maksu- ja Tolliameti statistika kajastab Eestis esitatud deklaratsioonide arvu impordil ja ekspordil, eristades otsese ja kaudse tolliesindamised ning samuti ka iseseisvad deklaratsioonide esitamised. Andmeanalüüs on kogutud andmestikus sisalduva informatsiooni välja toomine (Õunapuu, 2014, lk 182). Andmete analüüsimisel kasutati kvantitatiivset meetodit, statistilist andmete analüüsi. Analüüsimisel andmed sünteesiti ning selle põhjal üldistati. Analüüsi tulemusel tehti järeldused, milline on olnud senine tolliagentuuride teenuste kasutamine ning kaubavahetus Ühendkuningriigi ja Eesti vahel.

Analüüsimeks, kuidas hindavad tolliagentuurid Brexiti mõju ettevõttele ning millised probleemid tekivad pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu, viidi läbi küsitlus. Küsitluse läbiviimiseks kasutati küsimustikku ning küsitlus viidi läbi kõikse valimiga. Kõikne valim tähendab, et populatsioon ei erine kuigi palju uuritavatest objektidest (Õunapuu, 2014, lk 142). Ankeetküsitluse populatsiooniks on kõik Eesti tolliagentuurid, kellel on Eestis kehtiv tolliagentuuri tegevusluba. Tolliagentuuride kontaktandmete saamiseks kasutati e-MTA süsteemi, kus on välja toodud kehtiva tegevusloaga Eesti tolliagentuuride nimed ning nende

kontaktisikud. Agentuuride e-posti aadressid saadi samuti e-MTA süsteemist tolliladude kontaktinfo kaudu, tolliagentuuride kodulehekülgedelt ning lõputöö põhijuhendaja käest. Ankeetküsitlus saadeti tolliagentuuri kontaktisikule e-kirja teel. E-kirjas selgitati uuringu objektidele lõputöö eesmärki, küsitlusele vastamise tähtaega, selle konfidentsiaalsust ning vastuste kasutamist üksnes käesoleva lõputöö raames. Ankeetküsimustik koosnes 10 küsimusest ning küsitluse eesmärk oli tulenevalt teooriast vastata uurimisküsimustele ja uurimisprobleemile (vt lisa 1). Küsimustikuga taheti teada saada, kui kaua on tolliagentuur tegutsenud, kuidas mõjutab Brexit tolliagentuure ning milliseid muudatusi tehakse agentuuris seoses Brexitiga. Veel uuriti küsimustikuga, millised probleemid võivad seoses Brexitiga tekkida ning kuidas kavatsevad tolliagentuurid tekkinud probleeme lahendada. Ankeetküsimustik sisaldas kaht valikvastustega küsimust ja kaheksa avatud küsimust. Avatud küsimuste eesmärk oli saada vastajate hinnanguid, arvamusi ja kirjeldusi uuritava probleemi kohta (Õunapuu, 2014, lk 159). Küsimustik koostati eestikeelsena *Google Docs* keskkonnas ning kontaktisikule saadetud kirja oli lisatud aktiivne netilink, mille kaudu sai küsitlust täita. Tolliagentuurid said küsitlusele vastata kahel viisil: täites digitaalse vormi interneti veebilehel või saates e-posti aadressilt vastuse küsitluse saatjale. Vastajad said ankeetküsimustikule vastata endale sobival ajal. Vastajatele olid kohustuslikud kõik küsimused, välja arvatud probleemide lahendamise küsimus.

Eestis on 168 kehtiva tegevusloaga tolliagentuuri, kuid valimiks võeti 161 tolliagentuuri, kellele õnnestus saata e-kiri. Küsitlus viidi läbi ajavahemikul 25.02.2020 kuni 09.03.2020. Küsimustikule vastas 31 tolliagentuuri, mis moodustab valimist 19,3%.

Küsitluse kaudu kogutud toorandmed korrastati ning loodi andmestik. Andmestiku loomisega antakse andmetele analüüsimiseks sobiv vorm (Õunapuu, 2014, lk 178). Küsitluse tulemuste analüüsimisel kasutati kombineeritud kvalitatiiv-kvantitatiivset meetodit. Nelja avatud küsimuse, mis ei ole seotud tolliagentuuride probleemide nimetamisega, vastuste analüüsimisel kasutati kvantitatiivset kontentanalüüsi. Kvantitatiivsel kontentanalüüsil vastused kodeeriti, kategoriseeriti ning seejärel toodi välja esinemissagedus (vt lisa 2). Kodeerimine on sõnaliste andmete asendamine täheliste koodidega (Õunapuu, 2014, lk 178) ning kategoriseerimisel jagati koodid kategooriatesse. Esinemissagedus aitab määratleda, milline kategooria esines vastajate vastustes kõige enam. Küsitlusest selgunud probleemide vastuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset tekstianalüüsi. Kvalitatiivsel tekstianalüüsil vormistati vastused tabeliks (vt lisa 3).

Analüüsimise tulemusel tehti järeldused, kuidas hindavad tolliagentuurid Brexiti mõju ettevõttele ning millised probleemid tekivad pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu.

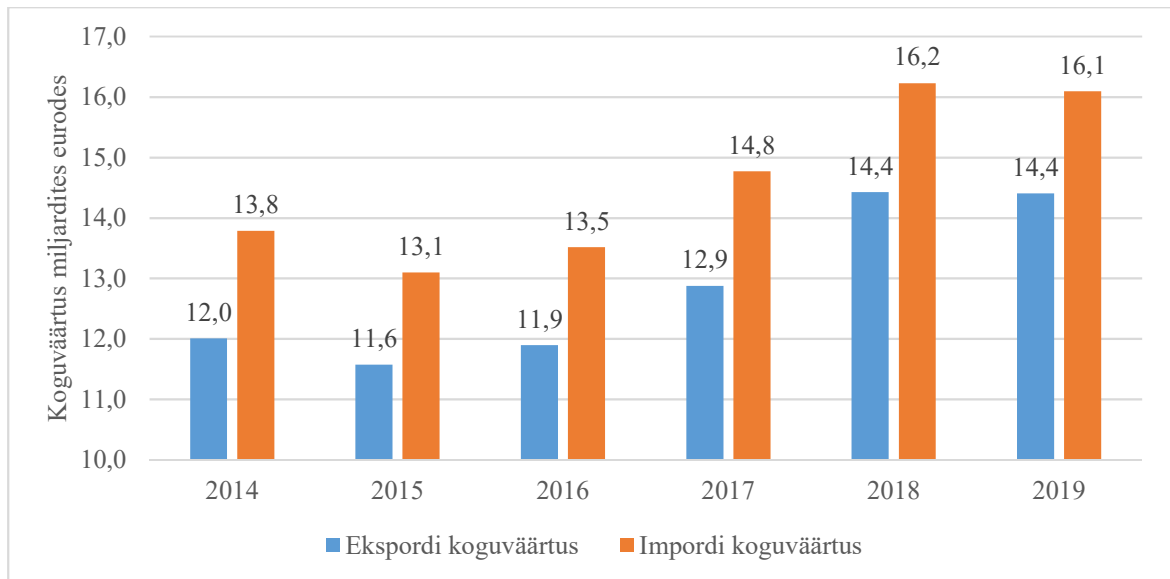
2.2. Brexiti mõju tolliagentuuride tööle

2.2.1. Statistiliste andmete analüüs

Alapeatükis esitatakse statistiliste andmete analüüsi tulemused ning tehakse järeldused, milline on olnud tolliagentuuride nõudlus turul ning millist mõju avaldab Brexit tolliagentuuridele. Samuti analüüsitakse statistiliste andmete analüüsi tulemusel, milliseks võib kujuneda Eesti ja Ühendkuningriikide kaubavahetus.

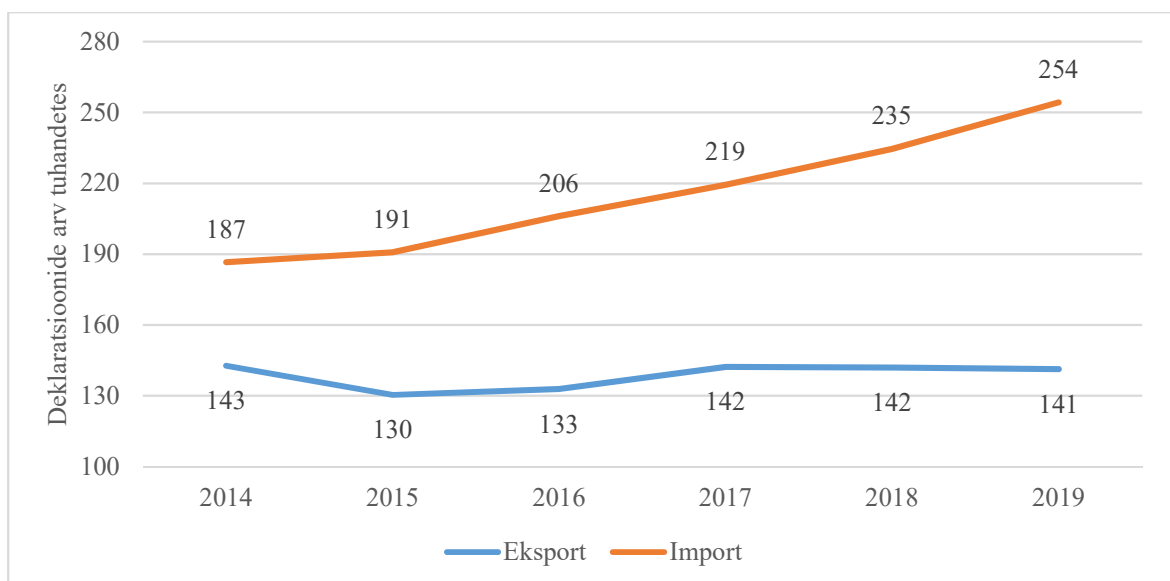
Viimasel kuuel aastal ei ole ekspordis ega impordis toimunud märkimisväärseid muutusi. 2014. aastal eksporditi 12 miljardi väärtuses kaupa Eestist välja, kuid 2015. aastal oli eksport vaadeldavas perioodis madalaim, langedes 3% võrra. Alates 2016. aastast on eksport kasvanud ning võrreldes 2016. aastaga on kasv olnud 21%. (vt joonis 1) Eksport on püsinud ühtlasel tasemel ning selline tulemus on kooskõlas käesoleva töö lk 16 toodud teooriaga, kus on välja toodud, et ettevõtetal on raskusi leidmaks potentsiaalseid turge ning võimalikke ostjaid. Kui Eesti ettevõtjal on raskusi võimalike turgude leidmisega, siis ei ole Eesti ekspordil võimalik kasvada.

2014-2019 aastatel on Eestisse imporditud kaupa rohkem kui eksporditud. Samuti nagu ekspordi puhul, oli ka impordil vaadeldaval perioodil madalaim tase 2015. aastal, langedes 5% võrreldes eelneva aastaga. Eesti keskmine brutokuupalk oli 2015. aastal 1065 eurot (Statistikaamet, 2020a), kuid arvestades hindade muutust, oleks 2015. aastaga samaväärse ostujõudlusega summa olnud 2016. aastal 1067 eurot, 2017. aastal 1103 eurot ning 2018. aastal 1141 eurot (Statistikaamet, 2020b). Võrreldes 2015. aastaga oli Eestis ostujõudlus iga aastase keskmise brutokuupalgaga võrreldes aga 2016. aastal 79 euro võrra kõrgem, 2017. aastal 118 euro võrra ning 2018. aastal 169 euro võrra kõrgem (Statistikaamet, 2020b). Kõrgema ostujõudluse tõttu on rahval võimalik rohkem tarbida ning seda on näha ka impordi suurenemisel. Aastatel 2016-2018 kasvas import 20%, kuid 2019. aastal aga langes 0,1 miljardi euro võrra. (vt joonis 1) Nõudluse suurenemine kinnitab käesoleva töö lk 15 teooriat, et ülemaailmselt toimuv kaubandus aitab kaasa majanduskasvule.

Joonis 1. Kaupade ekspordi ja impordi koguline väärtus miljardites eurodes 2014-2019 (Statistikaamet, 2020c; autori koostatud)

Deklaratsioonide esitamise arvukus on muutunud sarnaselt ekspordi ja impordi kogulise väärtuse muutusega. Ekspordi püsimisega samal tasemel püsis ka esitatud deklaratsioonide arv ühtlasel tasemel ning impordi kasvuga suurenes ka importimisel esitatavad deklaratsioonide arv. Eksportimisel püsis esitatud deklaratsioonide arvukus 130 tuhande ja 142 tuhande deklaratsiooni vahel. 2014. aastal oli importimisel esitatud deklaratsioonide arv 186 tuhat tükki, mis kasvas 2019. aastaks umbes 36%. (vt joonis 2) Deklaratsioonide ning ekspordi ja impordi sarnane muutumine aastate jooksul viitab sellele, et kaubaliikumine on suurem ja ühe deklaratsiooni väärtus kasvab ühtlasel tasemel.

Joonis 2. Aastatel 2014-2019 ekspordil ja impordil esitatud deklaratsioonide arv tuhandetes (Maksu- ja Tolliamet, 2020a; autori koostatud)

Deklaratsiooni keskmine väärtus on ekspordi puhul olnud ühtlaselt kasvav, kuid impordil esitatud deklaratsiooni keskmine väärtus on olnud kõikuv. Ekspordi deklaratsiooni väärtus oli 2014. aastal 84 tuhat eurot ning 2019. aastaks oli keskmine väärtus kasvanud 21% võrreldes 2014. aastaga, jõudes 102 tuhande euroni. Ekspordi koguseline väärtus oli 2015. aastal languses, kuid deklaratsiooni keskmine väärtus siiski kasvas, mis tähendab, et ühel deklaratsioonil viidi eelneva aastaga võrreldes vähem kaupa Eestist välja. Samas impordi deklaratsiooni keskmine väärtus oli 2014. aastal 74 tuhat eurot ning 2015. aastal kahanes 7%, langedes 69 tuhande euroni. 2015. aastal kahanes nii eksport kui ka esitatud deklaratsioonide arv. 2016. aastal kasvas esitatud deklaratsioonide arv 48%, jõudes 102 tuhande euroni ning 2019. aastaks langes väärtus 63 tuhande euroni. Kuigi impordi koguseline väärtus on kasvanud viimastel aastatel, siis esitatud deklaratsioonide keskmine väärtus on olnud langev. See tähendab, et ühel deklaratsioonil tuuakse Eestisse rohkem kaupa. Deklaratsioonide väärtuse langemine on kasulik tolliagentuuridele, sest sellisel juhul esitatakse rohkem tollivormistusi ning deklaratsioonide arvu kasvuga pöörduakse ka rohkem tolliagentuuride poole.

Tabelist 1 on näha, et iseseisev deklaratsioonide esitamine on vaadeldaval perioodil püsinud üldjoontes samal tasemel, jäädes 146-166 tuhande vahele. 2015. aastal oli iseseisvalt esitatud deklaratsioonide hulk mõnevõrra madalam kui teistel aastatel, aga see oli tingitud kogu ekspordi ja impordi koguseliste väärtuste langusest. Ekspordi ja impordi mõningane kasv ei ole suurendanud iseseisvalt esitatud deklaratsioonide hulka, mis tähendab, et eelistatakse tolliesindajaid. Samas on otsese esindamisviisi kasutamine olnud alates 2016. aastast pigem langev, langedes 55%. (vt tabel 1) Otsese esindamise puhul tegutseb tolliesindaja esindatava isiku nimel ja eest, kuid see võibki olla põhjus, miks seda esindamisviisi niivõrd ei soovita rakendada. Eelistatakse, et tolliesindaja tegutseks enda nimel.

Deklaratsioonide esitamisel on kaudse esindamise arvukus kasvanud. Alates 2017. aastast on kaudne esindamine muutunud populaarsemaks. Kaupade eksport ja import suureneb ning seetõttu kasutatakse rohkem ka tolliagentuuride teenuseid. 2016. aastal esitati kaudse esindamise viisil 8% enam kui sellele eelneval aastal, kuid 2019. aastaks jõudis kaudse esindamise arvukus kasvada 42%. (vt tabel 1) Aina rohkem kasutavad ettevõtted

tolliagentuuride teenuseid. Sama tulemus kinnitab käesoleva töö lk 13-14 toodud teooriat, milles ettevõtted pöörduvad tolliagentuuride poole, et tollivormis oleks hõlpsam ja kiirem.

Tolliesindaja teenuste kasutamine tollivormistamisel on vaadeldaval perioodil olnud tõusuteel. Tolliesindaja saab määrata, kas otseseks esindajaks või kaudseks esindajaks. 2014. aastal oli tolliesindaja teenuste kasutamise 12% kõrgem kui iseseisvalt esitatud deklaratsioonide arv ning 2015. aastal oli esindamise vahe kasvanud 19%-ni. Aastatel 2016 oli esindamisviisi arvukuse vahe 18%, sest iseseisvalt esitatud deklaratsioonide arv kasvas sel aastal rohkem kui tolliesindaja esitatud deklaratsioonide arv. 2017. aastal oli tolliesindaja ja iseseisvalt esitatud deklaratsioonide vahe 27% ning 2019. aastal kasvas vahe 38%-ni. (vt tabel 1) Viimastel aastatel on üldine esitatud deklaratsioonide arvukus kasvanud ning see on põhiliselt olnud tolliesindaja kaudu deklaratsioonide esitamisel. Tolliagentuuride teenuste kasutamise suurenemine on tolliagentuuridele majanduslikult positiivne.

Tabel 1. Aastatel 2014-2019 ekspordi ja impordi tollideklaratsioonide esitamisel märgitud esindamisviisi kasutamise arvukus ning tolliesindaja teenuste kasutamise ja iseseisvalt esitatud deklaratsioonide arvu vahe (Maksu- ja Tolliamet, 2020a; autori arvutused)

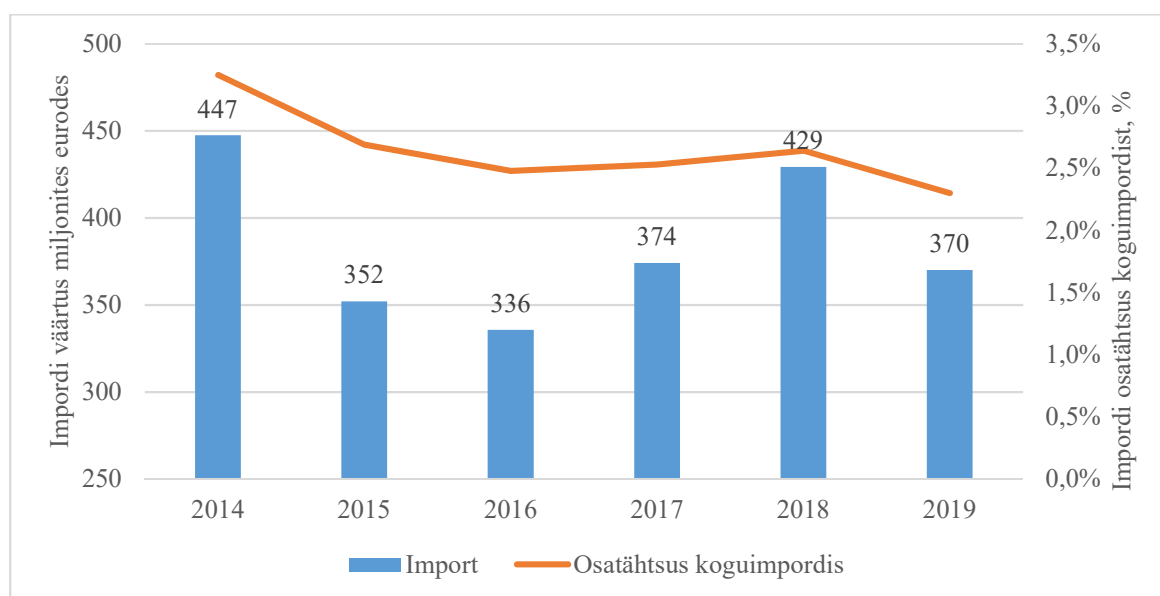
Esindamisviis	Esindamisviisi kasutamise arvukus					
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Otsene	31 488	33 563	31 988	22 030	13 614	14 381
Kaudne	142 445	141 024	151 859	180 336	201 691	215 071
Iseseisev	155 396	146 644	155 165	159 396	161 268	166 175
Tolliesindaja (Otsene + kaudne)	173 933	174 587	183 847	202 366	215 305	229 452
Vahe (Tolliesindaja - iseseisev)	18 537	27 943	28 682	42 970	54 037	63 277
Vahe (%)	11,9%	19,1%	18,5%	27,0%	33,5%	38,1%

Kuigi tolliesindaja teenuste kasutamine on olnud populaarsem kui iseseisvalt esitatud deklaratsioonide arv, siis esitatud deklaratsioonide arv ühe tolliagentuuri kohta on madal. 2020. aasta seisuga on Eestis kehtiva tegevusloaga 168 tolliagentuuri. Arvestades tolliagentuuride ning tolliesindaja kaudu esitatud deklaratsioonide arvu, siis keskmiselt on üks tolliagentuur esitanud 2014-2019. aastatel 1900 kuni 2400 deklaratsiooni aastas. Deklaratsioonide esitamised ei näita tolliagentuuride teenuseid kasutatavate klientide hulka, kuna käesoleva töö lk 13 teoorias selgus, et agentuurid pakuvad mitmeid erinevaid

teenuseid. Arvestades deklaratsioonide arvukuse kasvu, võib prognoosida, et tolliteenused on muutumas populaarsemaks.

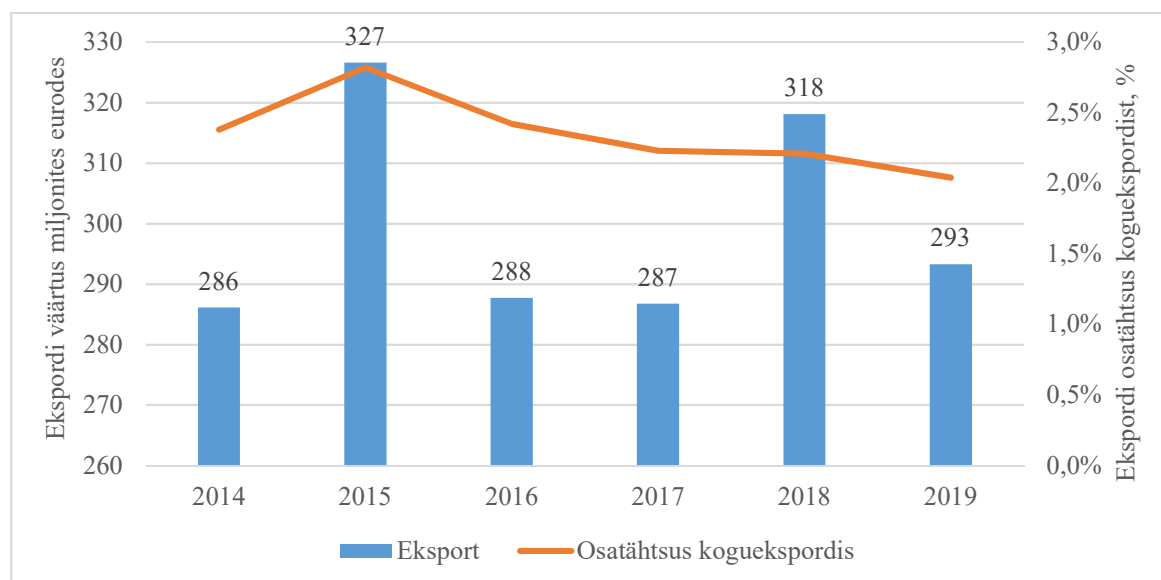
Nii teooria kui ka analüüsi tulemusel saab järeldada, et kuna uute turgude ja ostjate leidmine on ettevõtete jaoks probleemne, ei kasva eksport ega ka import märkimisväärselt. Nii eksport kui ka import on kasvanud alates 2016. aastast järk-järgult ühtlasel tasemel ning seetõttu on kasvanud ka esitatud deklaratsioonide arv. Majanduses toimuvad muutused mõjutavad kaubavahetust ning seeläbi ka tolliagentuuride töömahtu, seda kas kasvatades või vähendades. Esitatud deklaratsioonide esindusviisi valikute arvukuse järgi on võimalik järeldada, et enamasti eelistatakse pöörduda tolliagentuuride poole. Tolliagentuuride töömaht on senimaani olnud tõusuteel.

Ühendkuningriigist pärit impordi koguväärtus on vaadeldaval perioodil kõikunud 120 miljoni euro piires. Import langes 447 miljonilt eurolt 2014. aastal 335 miljoni euroni 2016. aastal, ühtlasi langes ka impordi osatähtsus koguimpordist 3,3%lt 2,5%ni. Sel perioodil oli languses ka koguimport, mis tähendab, et Eestisse saabus vähem kaupa, sest kaupadel ei olnud võimalike ostjate seas turgu. See tulemus kinnitab käesoleva töö lk 17 teooriat, mille kohaselt muutis importimise ettevõtjatele kulukamaks lisakulutused, tariifid ja viivitused piiril ning need tõstsid kaubahinda tarbijale. 2017. aastal ning 2018. aastal kasvas import kokku 28% võrreldes 2016. aastaga, sest Eestis nõudlus kasvas. Seejärel langes nii import kui ka osatähtsus, kuid impordiväärtus oli siiski kõrgem kui 2015. või 2016. aastal. Import langes 370 miljoni euroni ning osatähtsus moodustas 2,3% koguimpordist. (vt joonis 3)

Joonis 3. Ühendkuningriigist pärit impordi koguseline väärtus miljonites eurodes ning osakaal koguimportidist aastatel 2014-2019 (Statistikaamet, 2020c; autori koostatud)

Eksport Eestist Ühendkuningriiki on vaadeldaval perioodil olnud ebaühtlane ja ekspordi osakaal koguekspordist on alates 2015. aastast olnud languses. 2014. aastal eksporditi Ühendkuningriiki 286 miljoni euro väärtuses kaupa, mis moodustas 2,4% koguekspordist. Järgneval aastal suurenes eksport Ühendkuningriiki 14%, mis tõstis ekspordi osakaalu 2,5%. Valitud perioodist oli 2015. aastal kõige kõrgem ekspordiväärtus ning ka osatähtsus koguekspordist. Kogueksport vähenes 2015. aastal (vt joonis 1) ning seetõttu sai Ühendkuningriigi osakaal kasvada. Järgneval aastal langes eksport 14%, jäädes 2014. aastaga samale tasemele ning püsis madalal tasemel ka 2017. aastal. Eksport Ühendkuningriiki jäi samale tasemele, mis selgus ka käesoleva töö lk 16 teoreetilises osas, et ettevõtjatel on olnud raskusi välisturgudele sisenemisel. Aastal 2018 kasvas eksport 11%, kuid osakaal hoopis langes, sest kogueksport kasvas, mistõttu ei avaldanud ekspordi kasv Ühendkuningriiki mõju koguekspordile. Sel aastal suurenes kaupade nõudlus ning ettevõtted eksportisid rohkem kaupa Ühendkuningriiki. 2019. aastal eksport langes 293 miljoni euroni ning osatähtsuse osakaal langes 2,0%. (vt joonis 4) Eksport on olnud languses ning see on kooskõlas ka käesoleva töö lk 19 teooriast selgunud tulemustega, et Brexiti tõttu langeb Eesti ja Ühendkuningriigi vaheline kaubandus veelgi.

Joonis 4. Ühendkuningriiki ekspordi koguseline väärtus miljonites eurodes ning osakaal koguekspordist aastatel 2014-2019 (Statistikaamet, 2020c; autori koostatud)

Ühendkuningriigi osatähtsus Eesti ekspordil kui ka Eestisse impordil on olnud madal ning koguväärtus on aastate jooksul kõikunud. Käesoleva töö lk 15 teooria kohaselt toimub kaubandus ülemaailmselt, millest tulenevalt konkureerivad ettevõtted omavahel ka riigipiiriülel. Kaupade ekspordil ja impordil arvestatakse nii kaubakuluga kui ka veokuluga ning kaup soetatakse parima ja odavama pakkumise järgi. Kui 1920-1930 aastatel suundus 30% Eesti ekspordist Ühendkuningriiki (Välisministeerium, 2020a), siis nüüdseks on Eesti ettevõtted leidnud turge ka teistes riikides, kuhu on odavam kaupa tarnida või millisel turul on suurem nõudlus. Samuti imporditakse Eestisse kaupa erinevatest riikidest ning Ühendkuningriikide osatähtsus on aastate jooksul langenud.

Kokkuvõtteks statistiliste andmete analüüsist ja teooriast selgus, et tolliagentuuride nõudlus suureneb iga aastaga. Kaubandus kasvab ning seetõttu ka Eestisse import ja Eesti eksport kasvavad. Kaubanduse suurenemisel on ettevõtted kasutanud ja kasutavad ka edaspidi tolliagentuuride teenuseid, millest tulenevalt tolliagentuuride töömaht kasvab. Ühendkuningriigi ja Eesti vaheline kaubandus jätkub ka pärast Brexiti, kuid Eesti kaubandussuhted Ühendkuningriigiga on madala osatähtsusega. Seetõttu ei ole Brexiti mõju tolliagentuuridele ulatuslik ning mõjutab väheseid tolliagentuure, kuid siiski on mõju märgatav. Eesti kogueksport ja -import on kasvanud eelkõige suurenenud nõudluse tõttu, kuid kaubandus on suurenenud pigem teiste kaubanduspartneritega, mitte Ühendkuningriigiga. See näitab, et Ühendkuningriigi osatähtsus Eestiga kauplemisel ei kasva ning võib tollitõkete tõttu hoopis väheneda.

2.2.2. Tolliagentuuride küsitluse analüüs

Alapeatüki esimeses pooles analüüsitakse küsitluse tulemusi kvantitatiivse kontentanalüüsi meetodiga ning teises pooles kvalitatiivse tekstianalüüsi meetodiga. Küsitlusega tulemuste analüüsimisel tehakse järeldused, kuidas hindavad tolliagentuurid Brexiti mõju ettevõttele ning millised probleemid tekivad pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu.

Küsimustiku esimesele küsimusele, kui kaua on tolliagentuur tegutsenud, valisid tolliagentuurid kolme vastusevariandi vahel. Vastusevariantideks olid: kuni 5 aastat, 6-10 aastat ning üle 11 aasta. Tolliagentuuridest 83,8% on tegutsenud üle 11 aasta, 9,7% vastanutest on tegutsenud tolliagentuuride turul vahemikus 6-10 aastat ning 6,5% agentuuridest on tegutsenud kuni viis aastat tolliagentuurina. Küsitlusele vastanud tolliagentuurid on enamjaolt tegutsenud turul üle 11 aasta, mis näitab, et agentuurid on

tollivormistamises kogenud. Pikemat aega tolliagentuurina tegutsedes on tekkinud kindlad kliendid ning uutel tolliagentuuridel on seetõttu raskem turule siseneda.

Küsimusele, milliseks kujuneb klientide arvukus pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu, said tolliagentuurid valida vastuseks, kas klientide arvukus kasvab, jääb samaks või väheneb. Küsitlusele vastajatest 61,3% hindasid, et klientide arvukus Brexiti tõttu ei muutu, 35,5% klientide arvukus kasvab ning 3,2% arvasid, et klientide arvukus agentuuris väheneb. Arvukus ei muutu seetõttu, et mõned ettevõtjad loobuvad eksportimisest Ühendkuningriiki seoses kulude kasvuga või oskavad iseseisvalt täita tollivormistust. Seda kinnitab käesoleva töö lk 19 teooria, et kaubandustariifid Eesti ja Ühendkuningriigi vahel toob kaasa kaubakulude kasvu ning see võib vähendada tarbijate hulka, seega ei ole mõnedel firmadel enam otstarbekas kaupa Ühendkuningriiki tarnida. Kui Ühendkuningriigiga kauplev ettevõtte loobub tarnimisest, ei pöörduta tollivormistuse saamiseks ka tolliagentuuride poole ning klientide arvukus tolliagentuuris ei muutu.

Klientide arvukus kasvab, sest ettevõtjad, kes jätkavad ka pärast üleminekuperioodi lõppu kauplemist Ühendkuningriigiga, pöörduvad tolliagentuuride poole ning seeläbi kasvab klientide hulk agentuurides. Ühendkuningriiki eksportimisel ja Ühendkuningriigist importimisel pole seni olnud vaja tollivormistust ning seetõttu tolliliidu sisesed eksportijad tõenäoliselt ei ole teadlikud, kuidas kaupa vormistada. Sama tulemus selgus ka käesoleva töö lk 13 teooria osas, mille kohaselt on ettevõtjatel piiratud teadmised tollivormistamisest ning piiriületamise hõlbustamiseks pööratakse rohkem tolliagentuuride poole.

Brexiti tõttu lisandus üks riik, kus tuleb kaup deklareerida, kuid kolmandate riikide tolliprotseduuris muudatusi ei toimu, seega võib klientide arvukus langeda. Need ettevõtted, kes juba ekspordivad või impordivad kaupa teistest kolmandatest riikidest ning kasutavad tolliagentuuri teenuseid, võivad tolliagentuuride teenustest üldse loobuda. Seni võis olla ettevõttele kasulikum kasutada tolliagentuuride teenuseid, kuna tollivormistamise maht ning tolliagentuuri teenuste hinnakulu oli väiksem. Tollivormistamise mahu suurenemisega võib ettevõttele olla juba kasulikum palgata enda ettevõttesse töötajaks deklarant, kes igapäevaselt tegeleb ettevõtte tollivormistustega.

Küsimusele, kuidas plaanivad tolliagentuurid tegevusega jätkata, vastas 31 tolliagentuuri ning need vastused kategoriseeriti kolme jaotusesse. Vastanutest 58,1% ütlesid, et nemad esialgu ei plaani tegevusse muutusi, vastajatest 38,7% plaanivad edaspidi tolliagentuuris

tegevusmahu võimekust suurendada ning 3,2% on valmis tegevusmahu võimekust vähendama (vt lisa 2). Küsitlusest selgus, et enamus tolliagentuure jätkavad samas mahus tegevusega nagu senini. Vastaja nr neli tõi välja, et nemad keskenduvad masin-masin (X-tee) liidese protsesside automatiseerimisele ning seetõttu ei ole vaja suuremat tööjõudu ettevõttesse palgata. X-tee kaudu on võimalik andmeid kiiremini Maksu- ja Tolliametiga vahetada ning vormide täitmine on kiirem (Riigi infosüsteemi amet, 2019). Süsteemid aitavad kiirendada andmeedastust tollile ning agentuuri töötajad saavad keskenduda kliendiga suhtlemisele ja kaupade deklareerimise erijuhtumitele. Abistavate süsteemide tõttu on töötajad võimelised töötama rohkem informatsiooni kui varem ning ka klientide arvukuse kasvul saada esialgu hakkama olemasoleva tööjõuga. Kolm tolliagentuuri ei planeeri tegevusmahtu suurendada, sest neil puuduvad kliendid Ühendkuningriigist. Tolliagentuurid arvavad, et Brexit ei too juurde märkimisväärselt suuremat hulka kliente ning olemasolev tööjõud suudab hallata kõiki kliente.

Küsitluse analüüsist selgus, et tolliagentuuris on tööjõu suurendamise vajadus tingitud klientide arvukuse kasvust seoses Brexitiga ning ka tolliagentuuride teenuste nõudluse kasvuga. Vastajal nr kaks on osa klientidest Ühendkuningriigis juba praegu ning kuna nende klientide teenindamine muutub keerulisemaks seoses tollivormistamisega, tuleb ka seetõttu töötajaid juurde palgata. See tähendab tolliagentide nõudluse suurenemist. See tulemus on kooskõlas käesoleva töö lk 11 teooriaga, kus selgus, et tolliagent on isik, kes on sooritanud Maksu- ja Tolliametis tolliagenti eksami. Tolliagentiks saab ainult eksami positiivse sooritusega, seega võib ühel hetkel tulla tolliagentuurides puudus tolliagentidest, kui inimesed eksamit ei soorita. Samuti tõi kaks tolliagentuuri välja, et nemad suurendavad pakutavate teenuste arvu. Eesti ja Ühendkuningriigi vahel liiguvad kaubad ning inimesed ja seetõttu on paljudele isikutele tollivormistamine uudne. Inimestele on võimalik pakkuda erinevaid nõustamisteenuseid, mis aitavad isikutel tollivormistusi iseseisvalt täita.

Mõned tolliagentuurid vähendavad võimekust, sest tolliagentuurid sõltuvad klientide arvukusest ning kui klientide hulk agentuurides langeb, on ka agentuuride tulud väiksemad. Selline tulemus selgus ka käesoleva töö lk 18 teooriast, kus selgus, et ostjate arvu langusega langevad ka tulud. Tulu vähenemisel ei ole võimalik jätkata samas mahus kulutamisega ning seetõttu tuleb tegevusmahtu vähendada, et ettevõttel ei tekiks võlgu.

Küsimusele, kuidas mõjutab Brexit agentuuride senist tegevust, vastused kategoriseeriti kolmeks. Vastanutest 48,4% liigitasid Brexiti mõju tolliagentuuridele positiivseks, samuti arvasid 48,4%, et Brexit ei mõjuta tolliagentuure olulisel määral ning tolliagentuuridest 3,2% arvamuse kohaselt on Brexiti hoopis negatiivne mõju tolliagentuuridele (vt lisa 2). Brexit mõjutab 3,2% tolliagentuure negatiivselt ja Brexiti tõttu jääb kliente vähemaks. Ühendkuningriigi lahkumine Euroopa Liidust võib kahandada majandust ning seetõttu võivad olla ettevõtted sunnitud loobuma kauplemisest Ühendkuningriigiga ja klientide arvukus tolliagentuuris väheneb.

Brexiti positiivse mõju põhjusena tõi vastaja nr kaks välja, et mõnedele firmadele on tollivormistamine uus asi ning seetõttu pöörduvad nad tolliagentuuride poole. Brexiti mõju positiivseks hinnanud tolliagentuuridest neli tolliagentuuri tõi välja, et Brexiti tulenev klientide arvukuse kasv aitab neil kasumit suurendada. Samuti kolmel agentuuril on plaanis laieneda ning Brexit aitab laienemisele kaasa, kuna kliente tuleb juurde. Küsitlusest selgunud Brexiti positiivne mõju tolliagentuuride tegevusele kinnitab käesoleva töö lk 14 teooriat, kus selgus, et tolliagentuurid sõltuvad turuolukorrast ning klientide arvu kasvuga suureneb ka tolliagentuuride kasum. „Mahtusid suurendada ning laieneda läbi koostööpartneri Hollandisse, Belgiasse” (Vastajal nr seitse).

Brexit ei mõjuta tolliagentuure olulisel määral, sest mõnedel ettevõtetel on tolliagentuuride teenuste pakkumine lisateenus. „Kuna tolliagentuur pole meie ettevõtte peamine tegevusvaldkond vaid tugitegevus, siis olulist mõju see ei avalda” (Vastaja nr viis). Tolliagentuuride teenuste kasutamise turg on väike ning osad firmad ei tule finantsiliselt toime pakkudes ainult tollivormistamise teenuseid. Brexit võib kaasa tuua turuolukorra muutuse, et kliendid hakkavad rohkem pöörduma tolliagentuuride poole.

Küsimusele, milliseks kujuneb kaubaliikumine pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu, vastas 31 tolliagentuuri ning need vastused kategoriseeriti kolme jaotusesse. Vastajatest 71% on kindlad, et kaubaliiklus jääb pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu samaks, 22,6% arvasid, et kaubaliiklus hakkab pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu kahanema ning 6,4% vastajate arvamuste kohaselt kaubandus suureneb (vt lisa 2). Enamus arvas, et kaubaliiklus jääb samaks ning mitu tolliagentuuri põhjendas, et tollipiiri läbimine on tavaline protseduur. Teistesse kolmandatesse riikidesse on senimaani toimunud deklareerimine ning midagi täiesti uut firmade jaoks ei looda. Seetõttu jääb kaubaliikumine samasse suurusjärku nagu seni ning suureneb ainult tollivormistuste esitamine. „Esialgelt

kaubaliikumine muutub aeglasemaks. See ei ole uus protseduur, lihtsalt tuleb küsimus hinnakujunduses. Iga ettevõtte tasakaalustab enda maksevõime ja kas nad on nõus tegema rohkem paberitööd. Kaubavoog pigem jääb samaks. Tuleb turu ümberorienteerumine ehk mõned valdkonnad kaotavad mingi osa kliente, kuna ostjad hakkavad tellima teistest kohtadest” (Vastaja nr kaks). Kui kliendid jätkavad samade kaupade ostmisega, siis kaubaliikumine Ühendkuningriikidega ei muutu. See on tingitud sellest, et tollivormistamine ei ole uudne asi ning ka praegu toimub kaubavahetus kolmandate riikidega.

Vastajate hulgas arvati, et kaubaliiklus hakkab pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu kahanema. „Kui Brexiti uudis tuli, saime infot et mõned kliendid lõpetasid lepingud oma GB partneritega” (Vastaja nr kaks). Kaubavahetus mõjutab tolliagenteuride töömahtu ning kuigi Ühendkuningriik on kogu kaubavoos väikse osatähtsusega riik, võivad mõnede klientidega koostöö lõpetamine kaasa tuua hoopis äritegevuse langust. Lisaks on Ühendkuningriigi ettevõtetel võimalus registreerida end Eestis käibemaksukohustuslaseks (Maksu- ja Tolliamet, 2020c) ning pakkuda juba Eesti käibemaksuga kaupa ja see samuti vähendab Eesti ettevõtete pöördumist tolliagenteuride poole. Kauba liikumine üle piiri muutub kulukamaks ning Euroopa Liidu kodanikud võivad eelistada odavamalt kaupa, mis tuleb Euroopa Liidu tolliliidust. Kaubakulude kasvu kinnitab ka käesoleva töö lk 19 teooria, mille kohaselt tollitariifid tõstavad ettevõtete kulusid.

Vähesel määral arvati, et kaubaliiklus suureneb pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu, sest inimesed tarbivad aastast aastasse rohkem ning see arendab kaubavahetust Ühendkuningriigiga. Kaubaliikluse vähenemine on kooskõlas käesoleva töö lk 19 teooriaga, mille kohaselt väheneb nii Ühendkuningriigi kaubandus Euroopa Liitu ning Euroopa Liidu kaubandus Ühendkuningriiki.

Küsimusele, kuidas kavatsevad tolliagenteurid esinenud probleeme lahendada, tõi lahenduse välja 16 tolliagenteuri ning vastused kategoriseeriti kaheks. Vastajatest 87,5% proovivad ise lahendusi otsida ning 12,5% vastajatest ootavad Maksu- ja Tolliameti väljapakutud ettepanekuid (vt lisa 2). Mõni Tolliagenteur plaanib hakata pakkuma nõustamisi ettevõtetele seoses Brexitiga, kuid siiski abi loodetakse saada Maksu- ja Tolliametist.

Küsimusele, millised probleemid esinevad kliendi esindamisel tollis, tõi probleeme välja 11 tolliagentuuri (vt lisa 3). Kõige sagedasem oli vastus, et kliendid ei ole deklareerimisest ja tollimaksude tasumisest teadlikud. Kliendi teadlikkus on tollis oluline, sest klient kogub esimesed dokumendid tollivormistuse täitmiseks. Kui klient vajalikke dokumente ei kogu, on tollivormistuse täitmine keeruline. Vastaja nr kuus selgitas, et vajalike dokumentide puudumisel ei saa klient tõendada soodustust teatud kaupadele ning seetõttu tuleb isikutel tasuda kõrgemad tollimaksud. Tolliagentuuril on keeruline hiljem koguda vajalikke dokumente deklareerimiseks ning agentidel kulub tollivormistuse täitmiseks rohkem aega. „Brexit ei ole mitte midagi erakorralist - tavaline kolmanda maa kaupade tollivormistuse rutiin. Pigem pole UK-st kaupade tellijad arvestanud sellega, et on vaja tollivormistust ja tuleb tasuda impordimaksud. Selgitamist tuleb palju, sest kaupa ilma tollivormistusega kätte ei saa. Tolliesindaja täidab alati tollideklaratsiooni ainult dokumentide alusel ilma kaupa nägemata. Kui dokumendid on puudulikud või mitmeti tõlgendatavad, siis tuleb küsida alati kliendilt andmetele kinnitust” (Vastaja nr neli). Seega koostavad tolliagentuurid tollivormistuse esitatud dokumentide alusel, ilma kaupa nägemata, kuid kui dokumendid on puudulikud, siis küsitakse kliendilt deklaratsioonil olevate andmete kinnitust. Samuti tõi vastaja nr kuus välja, et uutel klientidel puudub EORI number. Ettevõttel, kes tegeleb väliskaubandusega peab olema EORI number, mille järgi saab isikuid identifitseerida Euroopa Liidus (Maksu- ja Tolliamet, 2019a). Ilma numbrita ei saa ettevõtte väliskaubandusega tegeleda.

Kliendi teadmatusest tuleneb ka teisi sagedasi probleeme. Vastaja nr kolm probleem on olnud volituste kätte saamisel, kuna see on võtnud tollis aega. Vastaja nr 23 selgitas vastuses, et kliendi esindamise muudab keeruliseks ka asjaolu, et mõnikord kauba esialgsed dokumendid pole enam kättesaadavad või klient ei soovi kõiki dokumente tolliagentuurile esitada. Klient soovib varjata kauba hinda või kauba päritolu, siis nad ei esita tolliagentuurile vajalikke dokumente ning see teeb tolliagentide töö keerulisemaks. „Kaup valesti kodeeritud vähese info tõttu, kaubal puudub vajalik CE märgistus jms. Kliendid võivad olla vähe informeeritud ja mitte valmis kauplemiseks kolmandate riikidega, kui neil varem selline kogemus on puudunud. Kliendid, kes impordivad või ekspordivad kaupa Inglismaale võivad olla ette valmistamata tollivormistuse läbiviimiseks” (Vastaja nr kuus). Puuduvate dokumentide ja vähese informatsiooni tõttu esineb võimalus, et tolliagentuurid deklareerivad kauba vale koodiga ning imporditud kauba müümisel Euroopa Liidus peab

teatud kaupadel olema vastav CE märgis. Kui CE märgist kaubal pole, ei saa neid kaupu Euroopa Liidus müüa.

Vastaja nr 10 tõi probleemina tolliametnike eeldamise, sest tolliagendid peavad deklareeritava kauba omadusi ning otstarvet teadma, kuid nad ei oska vastata spetsiifilistele küsimustele kauba kohta. Agendid ei tunne kaupa läbi ja lõhki ning seetõttu peavad nad tihti kliendi käest vastused üle täpsustama, kuigi käesoleva töö lk 11-12 teooriast selgus hoopis vastupidine. Käesolevast tööst selgus, et kui isik määrab endale tolliga suhtlemisel tolliesindaja, siis kehtivad tolliesindajale samad kohustused nagu ka tolliesindaja volitajale, seega vastutab tolliagentuur teabe õigsuse ja täielikkuse eest. Üle küsimine võtab aega ning senikaua seisab kaup piiril, kuid tolliesindaja peaks teadma rohkem kaubast. Tolliametnik ei lase kaupa üle piiri enne, kui veendub kauba ohutuses ning dokumentide korrasolekus. Kaubaveo liikumise kiirust üle piiri mõjutab ka informatsiooni liikumine. Vastaja nr 9 märkis, et ajalise kehtivusega kauba veo puhul võib piiril veedetud aeg firmale kaasa tuua kahju kauba kiirel rikkemisel.

Küsimusele, millised probleemid võivad tekkida tolli infosüsteemides, tõi probleeme välja 10 tolliagentuuri (vt lisa 3). Kõige enam oli probleemiks süsteemi seiskumine. Brexiti üleminekuperioodi lõppedes võib suurema koormuse tõttu tolli infosüsteemid tihemini seiskuda. Vastajat nr 24 häirib Maksu- ja Tolliameti süsteemide pidev värskendamine, mille tõttu ei saa infosüsteemi sel hetkel kasutada. Värskendamised on pidevad, sest mõni meede võis olla eelmise värskendamise ajal veel pooleli ning täiendused lisatakse aja möödudes. Värskendustega muudetakse ka süsteemide üldpilti ning vana süsteemiga harjunud isikud ei oska koheselt õigeid asju üles leida uuest süsteemist. Infosüsteemi võimalustest ei ole teadlikud kõik inimesed ning erinevate küsimustega pöörduakse ka Maksu- ja Tolliameti poole. Infosüsteemide kasutamise juhendid ning teave on Maksu- ja Tolliameti kodulehel üleval, kuid mõnikord tekivad küsimused, millele ei saa vastust juhenditest. Vastaja nr 10 tõi probleemina välja tolliametnike puudulikud teadmised infosüsteemide kohta.

Küsimuse, millised probleemid võivad esile kerkida pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu, tõi probleeme välja 11 tolliagentuuri (vt lisa 3). Vastuste järgi oli kõige enam probleemiks tekkivad ootejärjekorrad piiril. Vastaja nr kaks arvas, et Ühendkuningriigi tollipunktides on vaja tööjõudu juurde ning uute töötajate väljaõppel võtab dokumentide vormistamine kauem aega ja üle piiri saamine võib venida. Vastaja nr neli selgitas, et

esialgu võib piiril tekkida suur segadus, sest samaaegselt muutub ka postipakkide deklareerimise kohustus. Tolli kiiremaks läbimiseks võivad isikud pöörduda tolliagentuuride poole ning järelmõjuna toob vastaja nr kaheks välja tööjõuturul nõudluse tekke tolliagentide järele.

Üleminekuperioodi lõpus võib isikute seas valitseda teadmatus ning info levik on aeglustunud. Vastaja nr üks toob välja, et üleminekuperioodi lõppedes võib segadus tekkida, millisesest kuupäeval ja kellaajast tuleb kaup deklareerida. See tekitab olukorra, kus kliendid on ette valmistamata ning tollivormistuse koostamisel tekkinud kulusid klient ei olnud arvestanud. Vastaja nr 11 arvab, et kuna kliendid pole väljaminekut planeerinud, võib klientidel olla raha puudu, et koheselt maksud ära maksta ning seega tuleb palju hilinevad makseid. Tasu tolliagentuuri teenuste kasutamise eest lisandub tollimaksusummale ning see muudab deklareerimise veelgi kallimaks. Tolliagentuuride teenuste kasutamine on iga kliendi enda valik ning selle tasu maksmisega tuleb arvestada.

Küsimusele, millised on levinumad eksimused tolliametniku töös, tõi probleeme välja kaks tolliagentuuri (vt lisa 3). „Toll ja klient on põhimõttelises küsimustes eriarvamusel ja kumbki osapool ei taha teha järeleandmisi” (Vastaja nr kolm). Tolliametniku töös on oluline järgida seadusi ja neid ka klientidele arusaadavalt selgitada. Vastaja nr 19 arvates on probleem selles, et ametnikel võtab tollikontroll aega, kuid see võiks olla oluliselt kiirem.

Küsitluse vastuste analüüsimisel selgus, et tolliagentuuride turul valitsevad pikalt tegutsenud agentuurid. Turul kaua tegutsenud tolliagentuurid on kogenumad ning enamasti juba kindla klientuuriga. Kuigi tolliagentuuride teenuste kasutamine on tõusuteel, võib uutel firmadel olla keeruline leida endale kliente. Brexiti mõju tolliagentuuridele ei ole niivõrd märkimisväärne, kuid siiski toob Brexit kaasa mõningase klientide arvukuse kasvu. Kuna Eesti ja Ühendkuningriigi vahel kaubavahetus jätkub, siis avaldab see mõju ka tolliagentuuridele. Brexit toob tolliagentuuridele kliente juurde, sest nende teenuste järgi tekib suurem nõudlus mistõttu suureneb tolliagentuuride töömaht. Kasv tolliagentuuride töömahu võimaldab agentuuridel tolliagente juurde palgata ja võimaluse laieneda. Analüüsimisel selgus, et Brexit toob endaga kaasa ka mitmeid probleeme. Enim on probleemne kliendi teadmatus kauba vormistamisest tollis. See omakorda võib põhjustada segadust ja pikki ootejärjekordi piiril. Infosüsteemide seiskumine ja värskendamine takistas oluliselt tolliagentuuride tööd.

2.3. Järeldused ja ettepanekud tolliagentuuride töös esinevate probleemide lahendamiseks

Selles peatükis tehakse järeldused, mis lõputöö tulemusel selgus ja järelduste põhjal tehakse ettepanekud tolliagentuuride probleemide lahendamiseks. Sünteesitakse teooria ja empiirilise osa tulemusi ning tehakse järeldused, kuidas mõjutab Brexit Eesti tolliagentuure. Samuti analüüsitakse tolliagentuuride välja toodud probleemide lahendusi ning seejärel teeb ettepanekud, kuidas neid probleeme lahendada.

Lõputöös oli püstitatud uurimisprobleem, kuidas mõjutab Brexitist tulenev deklareeritavate kaubamahtude kasv Eesti tolliagentuure. Uurimisprobleemile vastates tuuakse välja, et Brexit suurendab tolliagentuuride nõudlust ning seeläbi ka kasumit. Euroopa Liidu ja Ühendkuningriigi vahele tollipiiri kehtestamine toob kaasa deklareeritavate kaubamahtude kasvu, kuid kuna kaubandussuhted Ühendkuningriigiga on madala osatähtsusega, siis ei mõjuta Brexit kogu tolliagentuuri sektorit. Nii käesoleva töö lk 19 teoreetilisest osast kui ka uurimuslikust osast selgus, et üldine kaubandus Ühendkuningriigi ja Eesti vahel väheneb, kuid kuna kaubandus riikide vahel ei katke, siis kauplemisega jätkavad ettevõtted pöörduvad tollivormistamise saamiseks tolliagentuuride poole. Kuna Ühendkuningriik lahkus Euroopa Liidust, kehtivad talle kolmanda riigi sätted. Eesti ja Ühendkuningriigi omavaheline kaubandus väheneb, sest tollitariifid tõstavad kaubahinda ning kauba eksport või import ei ole kasulik. Tolliagentuurid on kaubanduses hädavajalikud, sest nad aitavad isiku ja tolli vahelistel tehingutel sujuda ning aitavad ettevõtetel sooritada vajalikke toiminguid, et kaup ületaks piiri hõlpsamini. Tolliagentuuri teenuseid kasutatakse kõige enam aja säästmise ja piiratud teadmiste tõttu. Käesolevast lõputööst selgus, et Brexit mõjutab tolliagentuure positiivses suunas.

Lõputöös püstitati esimeseks uurimisküsimuseks, milliseks kujuneb Eesti tolliagentuuride deklareeritavate kaupade maht Brexitist tulenevalt. Vastates esimesele uurimisküsimusele tuuakse välja, et klientide arv suureneb 36% tolliagentuuridest, töömaht suureneb 39% tolliagentuuridest ning pooltel tolliagentuuridest kasvab Brexiti tõttu kasum. Ühendkuningriigiga kauplemise jätkamiseks pöörduvad kliendid kaupade deklareerimiseks enamasti tolliagentuuri poole. Brexiti üleminekuperioodi lõppedes suureneb 36% tolliagentuuridest klientide arv, mis tähendab, et tolliagentuuride nõudlus suureneb. Töömahtu suurendavad juba 39% tolliagentuuridest ja tänu Brexitele suureneb

pooltel tolliagentuuridel ka kasum. Tulemustest on näha, et uusi kliente tuleb juurde vähemal arvul tolliagentuuridel, aga töömaht ja kasum suureneb rohkematel tolliagentuuridel. Sellest järeldub, et tolliagentuuride kliendibaasis on kliendid, kes kasutavad tolliagentuuride teenuseid teiste riikidega kauplemisel ning üleminekuperioodi lõppedes pöörduvad ka Ühendkuningriigiga kauplemisel sama tolliagentuuri poole.

Teiseks uurimisküsimuseks oli, millised peamised probleemid, mis võivad tekkida Brexiti Üleminekuperioodi lõppedes. Vastates teisele uurimisküsimusele võib välja tuua, et enim probleeme tekkis kliendi teadmatusel, pikkadest ootejärjekordadest ja infosüsteemide seiskumisest. Tolliagentuurid tõid välja enamasti samu probleeme, mis tähendab, et tolliagentuuride töös esinevad samad probleemid.

Tolliaagentuuride töös esinevad mitmed probleemid, mis segavad tolliagentidel tööprotsesside sujuvust. Tööprotsessidel tekkivad probleemid võivad esile kutsuda vigu tollile esitatud deklaratsioonidel, mis põhjustab tollile lisakoormust. Järgnevalt tehakse lõputöö tulemuste põhjal kolm ettepanekut erinevate probleemide lahendamiseks tolliagentuuride töös.

Esimene ettepanek on teavitada isikuid Ühendkuningriigi lahkumisega Euroopa Liidust kaasnevatest muudatustest. Tolliagentuuridele toob enim probleeme kaasa klientide teadmatus, sest klient pole teadlik väliskaubandusega tegelemiseks olulisest EORI numbrist ning kaubale esitatavast deklaratsioonist ja impordimaksude tasumisest. Neid probleeme on võimalik lahendada isikute teavitamisega televisioonis reklaamklippidega ja raadios häälsõnumiga, sest enamus inimesi vaatab televiisorit või kuulab raadiot. Kuna Brexiti üleminekuperioodi lõpp ja postipakkide deklareerimise väärtuse muutus toimub samal ajal, siis on võimalik teavitada isikuid mõlemast sündmusest korraga. Mõlema sündmuse üheskoos esitlemine ei tekita isikute seas segadust ülemineku toimumisest, sest mõlemad tähtajad on samal ajal ning teavituskampaania on ka rahaliselt odavam. Klientide teavitamisel tuleks eelkõige anda ülevaade, mis on põhilised muutused sündmuste juures ning milline teave on oluline tollideklaratsiooni koostamisel. Teavitamine võimaldab leevendada ootejärjekordi, sest isikud arvestavad, et tollis võivad toimingud aega võtta. Seega pakutakse välja isikute teavitamine.

Teine ettepanek on Maksu- ja Tolliametile korraldada süsteemide kasutamise koolitusi ja kasutada tollisüsteemides samu protsessoreid nagu e-MTA-s. Tolliagentuuridele oli

probleemiks Maksu- ja Tolliameti pidev süsteemide uuendamine ning juhendis puuduv teave. Süsteemid peavad võimaldama seaduses ette nähtud toiminguid ning et tolliagenteuridel oleks lihtsam süsteemi võimalustega tutvuda, on ettepanek Maksu- ja Tolliametile korraldada süsteemide kasutamise koolitusi. Soovitus on kasutada ka tollisüsteemides samu protsessoreid nagu e-MTA, et teenus peaks vastu suuremale hulgale kasutajatele ning süsteemid ei seiskuks. Seega tehakse ettepanek korraldada süsteemide kasutamise koolitusi ning kasutada tollisüsteemides samu protsessoreid nagu e-MTA-s.

Kolmas ettepanek on tolliagenteuridele olla põhjalikumalt kursis deklareeritava kaubaga. Uuringu tulemustest selgus, et tolliametnikud soovivad teada spetsiifilisi küsimusi kauba kohta ning tihti ei oska tolliagent küsimustele vastata. Esindatava määratud tolliesindaja vastutab deklaratsioonides ja muudes dokumentides esitatud teabe õigsuse ning täielikkuse eest. Tolliesindajale kehtivad samad reeglid nagu esindatavale isikule endale ning seega peab tolliesindaja olema teadlik kauba spetsiifikast. Lõputöös tehakse ettepanek tolliagenteuridele olla teadlikum deklareeritava kauba sisust.

Kokkuvõtlikult järeldub, et Brexit suurendab nõudlust tolliagenteuride järele ning kolmandikul tolliagenteuridest kasvab kliendibaas. Samuti 39% tolliagenteuridest kavatses Brexiti tõttu suurendada agenteuri töömahtu ning pooltel tolliagenteuridel aitab Brexit suurendada kasumit ning laieneda. Brexit ei mõjuta kogu tolliagenteuri sektorit, kuna Ühendkuningriigi ja Eesti vaheline kaubandus on madala osatähtsusega ning kolmanda riigi sätted suurendavad kaubakulusid, mille tagajärjel kaubandus Eesti ja Ühendkuningriigi vahel väheneb. Enim tekitasid tolliagenteuridele probleeme kliendi teadmatus, pikad ootejärjekorrad piiril, infosüsteemide värskendamine. Lõputöös esitatakse ettepanekud Maksu- ja Tolliametile alustada klientide teavitamisega Ühendkuningriigi lahkumisega Euroopa Liidust kaasnevatest muutustest ja korraldada tolliagenteuridele süsteemidega tutvumiseks koolitusi. Tolliagenteuridele soovitatakse olla teadlikum deklareeritava kauba eripärast.

KOKKUVÕTE

Tolliagentuurid pakuvad mitmeid erinevaid teenuseid kauba impordil Eestisse või ekspordil Eestist välja. Tollivormistus esitatakse kaubaliikumisel kolmanda riigiga ning kuna Ühendkuningriik astus 31. jaanuaril 2020 Euroopa Liidust välja, muutus ka Ühendkuningriik kolmandaks riigiks. Seni kehtinud kaupade vaba liikumine tolliliidu piires enam ei kehti ning kogu kauba liikumine Ühendkuningriigi ja Eesti vahel tuleb deklareerida. Tolliagentuurid sõltuvad kauba liikumisest ning Brexit suurendab tolliagentuuride nõudlust ja seetõttu töömaht kasvab.

Lõputöös püstitati uurimisprobleem, kuidas mõjutab Brexitist tulenev deklareeritavate kaubamahtude kasv Eesti tolliagentuure. Kuna kaubandussuhted Ühendkuningriigiga on madala osatähtsusega, siis ei mõjuta Brexit kogu tolliagentuuri sektorit. Eesti ja Ühendkuningriigi omavaheline kaubandus väheneb, sest tollitariifid kergitavad kaubahinda ning kauba eksport või import ei tasu end ära. Tolliagentuurid aitavad ettevõtetel sooritada vajalikke toiminguid, et kaup ületaks piiri hõlpsamini. Tolliagentuuri teenuseid kasutatakse kõige enam aja säästmise ja piiratud teadmiste tõttu ning Brexiti tõttu pöörduakse üha enam tolliagentuuride poole. Brexit mõjutab tolliagentuure positiivses suunas.

Lõputöös püstitati esimeseks uurimisküsimuseks, milliseks kujuneb Eesti tolliagentuuride deklareeritavate kaupade maht Brexitist tulenevalt. Ühendkuningriigiga kauplemise jätkamiseks pöörduvad kliendid kaupade deklareerimiseks enamasti tolliagentuuri poole. Brexiti üleminekuperioodi lõppedes suureneb 36% tolliagentuuridest klientide arv, mis tähendab, et tolliagentuuride nõudlus suureneb. Töömahtu suurendavad 39% tolliagentuuridest ja tänu Brexitile suureneb pooltel tolliagentuuridel ka kasum. Tulemustest on näha, et tolliagentuuride kliendibaasis on kliendid, kes kasutavad tolliagentuuride teenuseid teiste riikidega kauplemisel ning üleminekuperioodi lõppedes pöörduvad ka Ühendkuningriigiga kauplemisel sama tolliagentuuri poole.

Teiseks uurimisküsimuseks oli, millised on peamised probleemid, mis võivad tekkida Brexiti Üleminekuperioodi lõppedes. Tolliagentuuridel esinesid üldjuhul ühesugused probleemid ning probleemideks olid kliendi teadmatus, pikad ootejärjekorrad ja infosüsteemide seiskumine.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitati esimeseks uurimisülesandeks analüüsida tolli olemust ja tolliagentuuridele esitatavaid nõudeid. Tolli ülesanne on siseturu kaitse ning tasakaalustada tulude kogumine, et riiki ei saabuks ebaseaduslik kaup ning rahvas eelistaks kohalikku toodangut. Isikul on õigus määrata tolliga suhtlemisel tolliesindaja. Tolliagentuurid tegutsevad tolliagentide kaudu ning isikud saavad esindaja määrata kas otseseks või kaudseks. Maksu- ja Tolliamet annab tegevusloa tolliagentuurile, kes on asutatud tolliliidu territooriumil ning kellel puuduvad tõsised ja korduvad rikkumised.

Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida Brexiti mõju Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vahelisele kaubandusele. Ühendkuningriik lahkus Euroopa Liidust, kuid Ühendkuningriigi ja Euroopa Liidu vahel ei ole veel kaubanduslepingut sõlmitud. Käesoleva lõputöö tulemusel selgus, et kaubakulude suurenemisel Euroopa Liidu ja Ühendkuningriikide vaheline kaubandus väheneb. Hinnanguliselt väheneb Euroopa Liidu kaubandus Ühendkuningriiki 30% ning Ühendkuningriigi kaubandus Euroopa Liitu 22%.

Kolmandaks uurimisülesandeks oli analüüsida, millised tagajärjed on Ühendkuningriigi lahkumisel Euroopa Liidust Eesti tolliagentuuridele. Brexiti mõju tolliagentuuridele ei ole märkimisväärne, sest Eesti ja Ühendkuningriigi vahel on madala osatähtsusega kaubandussuhted. Brexit suurendab tolliagentuuride klientide arvukust ning aitab kaasa kasumi suurenemisele ning tolliagentuuri laienemisele.

Neljandaks uurimisülesandeks oli sünteesida teooria ja uuringu tulemusi ning teha järeldusi ja ettepanekuid tolliagentuuride töös esinevate probleemide lahendamiseks. Brexit mõjutab majanduslikult kolmandikku Eesti tolliagentuuridest, suurendades nende töömahtu. Tolliagentuuridele tekitab probleeme kliendi teadmatus tollivormistusest ning kasutatavate infosüsteemide pidev seiskumine. Lisaks selgus, et tolliagentidel on vähesed teadmised kauba sisust.

Lõputöös tehti ettepanek Maksu- ja Tolliametile teavitada kliente Brexitist tulenevatest tolliformaalsustest ning korraldada tolliagentuuridele koolitusi süsteemide kasutamiseks. Ettepanek tolliagentuuridele on olla teadlikum deklareeritava kauba eripärast.

Lõputöös täideti seatud eesmärk – selgitati välja Brexiti mõju tolliagentuuridele ja esitati ettepanekud agentuuride probleemide lahendamiseks. Jõuti järeldusele, et Brexit ei mõjuta kogu tolliagentuuride sektorit, vaid sellel on mõju umbes ühele kolmandikule

tolliagentuuridest. Brexit aitab tolliagentuuridel majanduslikult edeneda ning Brexit toob tolliagentuuridele kliente juurde. Lõputöös esitati ettepanekud Maksu- ja Tolliametile klientide teavitamiseks ja süsteemide koolituste läbiviimiseks. Tolliagentuuridele soovitatakse olla teadlikum deklareeritava kauba eripärast.

Käesolevat lõputööd on võimalik rakendada Maksu- ja Tolliametil, hindamaks, millised Maksu- ja Tolliameti tegevused aitaksid Eesti tolliagentuuridel probleeme vähendada. Edaspidi soovitatakse uurida Brexiti mõju Ühendkuningriigiga kauplevate ettevõtetele. Sellisel juhul on võimalik uurida, kas ja missugustel põhjustel pöörduakse tollivormistamiseks tolliagentuuride poole.

SUMMARY

The title of the thesis is “The Impact of Brexit on the Business of Estonian Customs Brokers”. The thesis is written in Estonian and has 51 pages with annexes. Altogether 49 sources have been used in compiling the thesis. Quantitative and mixed methods were used in compiling the thesis. For the quantitative method, the author used data from Statistics Estonia and also the Tax and Customs Board and as the mixed method, the author conducted a survey among customs brokers. The graduation thesis consists of two chapters, which are divided into subchapters. The research problem of the thesis is how the increase in the declared volumes of goods due to Brexit affects the Estonian customs brokers. The aim of the thesis is to identify the problems of customs brokers after Brexit and to present proposals for solving the problems of agencies.

Estonian customs brokers offer a variety of services to businesses and natural persons when importing goods to Estonia or exporting them out of Estonia. The United Kingdom withdrew from the European Union on 31 January 2020 and all movements of goods between the United Kingdom and Estonia must be declared. The thesis revealed that Brexit does not have a significant impact on customs brokers but approximately 36% of customs brokers contribute to the growth of the number of customers. More customers turn to customs brokers for customs clearance, mainly due to time savings and lack of knowledge. For about half of the customs brokers, Brexit helps the economy to thrive, to increase profits and expand the customs brokers. Problems for customs brokers are the customer's ignorance of customs clearance and the constant shutdown of the information systems used. In addition, it was found that customs agents have little knowledge of the content of the goods. The thesis presents proposals to the Tax and Customs Board to start informing customers about the changes of the United Kingdom's departure from the European Union and to organize tuition for customs brokers to get acquainted with the systems. Customs agencies are advised to be more aware of the specific nature of the goods being declared.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Antov, M., 2017. The Role of Information Technologies in the Development of Customs Control in the Republic of Bulgaria. *World Customs Journal*, 11(2), pp. 101-114.
- Bailey, B. & Budd, L., 2019. Brexit and Beyond: a Pandora's Box? *Contemporary Social Science*, 14(2), pp. 157-173.
- Bailey, D. & Propris, L. D., 2017. Brexit and the UK Automotive Industry. *National Institute Economic Review*, 242(1), pp. R51-R59.
- Benson, T. R., 2014. Globalization, Trade, and the Impact of Customs Initiatives on Global Supply Chains. *Mercer Law Review*, 65(3), pp. 683-700.
- Cao, X. & López-Cariboni, S., 2015. Import Competition and Policy Diffusion. *Politics & Society*, 43(4), pp. 471-502.
- Clarke, H. D., Goodwin, M., Whiteley, P., 2017. *Brexit - Why Britain Voted to Leave the European Union*. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Czyżowicz, W. & Gwardzińska, E., 2012. Customs Representation in Poland. *Customs Scientific Journal*, nr 1, pp. 8-18.
- Eesti Pank, 2019. *Rahapoliitika ja majandus 4/2019*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.eestipank.ee/publikatsioon/rahapoliitika-ja-majandus/2019/rahapoliitika-ja-majandus-42019> [Kasutatud 09.05.2020].
- Erken, H., Hayat, R., Prins, C., Heijmerikx, M., de Vreede, I., 2018. Measuring the Permanent Costs of Brexit. *National Institute Economic Review*, 244(1), pp. R46–R55.
- Euroopa Komisjon, 2016. *Kaubandus - Euroopa Liidu poliitika lahtiseletatuna*. Luxembourg, Euroopa Liidu väljaannete talitus.
- Euroopa Komisjon, 2019. *Komisjoni aruanne euroopa parlamendile ja nõukogule programmi „toll 2020“ vahehindamise kohta*. Brüssel: Euroopa Komisjon.
- Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013a. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1294/2013, 11. detsembri 2013, millega luuakse Euroopa Liidu tollialane tegevusprogramm aastateks 2014–2020 („Toll 2020“) ning tunnistatakse kehtetuks otsus nr 624/2007/EÜ. *Euroopa Liidu Teataja* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur->

lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:347:FULL&from=ET
[Kasutatud 30.04.2020].

Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu nõukogu, 2013b. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 952/2013, 9. oktoober 2013, millega kehtestatakse liidu tolliseadustik. *Euroopa Liidu Teataja*, [Võrgumaterjal] Leitav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2013:269:FULL&from=ET> [Kasutatud 30.04.2020].

Glencross, A., 2016. *Why the UK Voted for Brexit: David Cameron's Great Miscalculation*. London: Palgrave Macmillan Limited.

Grainger, A., 2016a. Customs Management in Multinational Companies. *World Customs Journal*, 10(2), pp. 17-36.

Grainger, A., 2016b. The Unforeseen Cost of Brexit – Customs. *World Customs Journal*, 10(2), pp. 101-102.

Gutierrez, X., Hintsala, J., Wieser, P., Hameri, A.-P., 2005. *New Roles for Customs Brokers in the International Supply Chain*. [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.researchgate.net/profile/Juha_Hintsala/publication/37427867_New_roles_for_customs_brokers_in_the_international_supply_chain/links/56ab32c208aed814bde8228e/New-roles-for-customs-brokers-in-the-international-supply-chain.pdf [Kasutatud 30.04.2020].

Gwardzińska, E., 2014. The Role of Customs Brokers in Facilitating International Trade. *World Customs Journal*, 8(1), pp. 63-70.

Hill, O. M., 1971. Foreign Trade Barriers: What You Should Know. *Journal Indexing and Metrics*, 6(3), pp. 307-326.

Hoffman, A. J., Grater, S., Venter, W. C., Maree, J., Liebenberg, D., 2019. Designing a New Methodology for Customs Risk Models. *World Customs Journal*, 13(1), pp. 31-56.

Hossain, M. A. & Yusuf, M. A., 2019. Application of Post-clearance Audit (PCA) as a Trade Facilitation Tool in Bangladesh: Challenges and Needed Initiatives. *World Customs Journal*, 13(1), pp. 153-164.

Koitel, H., 1999. Piraatlusele ja võltskaubandusele intellektuaalse omandi valdkonnas lüüakse hingekella. *Juridica*, nr 3, lk 124-129.

- Korobkova, O. & Onyshchenko, S., 2013. State Regulation Issues of Intermediary Activity of Customs Brokers in Ukraine. *Analele Universitatii Maritime Constanta*, 14(20), pp. 257-261.
- Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium, 2013. *Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014-2020*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://kasvustrateegia.mkm.ee> [Kasutatud 16.01.2020].
- Maksu- ja Tolliamet, 2018. *Tollivormistusest*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/toll-kaubavahetus/tollivormistusest> [Kasutatud 20.11.2019].
- Maksu- ja Tolliamet, 2019a. *Ettevõtja registreerimine (EORI)*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/toll-kaubavahetus/ettevotja-registreerimine-eori> [Kasutatud 20.03.2020].
- Maksu- ja Tolliamet, 2019b. *Tolliprotseduurile suunamine*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/toll-kaubavahetus/tolliprotseduurile-suunamine> [Kasutatud 01.01.2020].
- Maksu- ja Tolliamet, 2020a. *Statistika [E-kiri] (27.02.2020)*.
- Maksu- ja Tolliamet, 2020b. *Euroopa Liidu kahe- ja mitmepoolsed sooduslepingud*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/toll-kaubavahetus/paritolu/soodusparitolu/euroopa-liidu-kahe-ja-mitmepoolsed-sooduslepingud> [Kasutatud 27.03.2020].
- Maksu- ja Tolliamet, 2020c. *Käibemaksuga maksustamine alates 01.01.2021, kui 2020. aasta jooksul seoses maksustamisega uut lepingut ei sõlmita*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.emta.ee/et/ariklient/tulu-kulu-kaive-kasum/brexit-kuidas-muutub-maksustamine-kui-uhendkuningriik-astub-valja-0> [Kasutatud 27.03.2020].
- Matthijs, M., 2017. Europe After Brexit: Less Perfect Union. *Foreign Affairs*, 96(1), pp. 85-95.
- Pastor, C. B., Nieva, J. G., Palomares, F. L. T., 2015. Customs Brokers: Their Vital Role in Mediating Transactions Between Selected Importers in Metro Manila and the Bureau of Customs. *Proceedings of the DLSU Research Congress*, 3, pp. 1-12.
- Patunru, A. & Yubiwini, 2018. Trade and Tax Evasion in Indonesia. *World Customs Journal*, 12(2), pp. 107-120.

Puura, E. & Silla, M., 2019. *Väliskaubandus Eestis 2018. aastal*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/artikkel-2019-07-11-valiskaubandus-eestis-2018-aastal> [Kasutatud 16.01.2020].

Riigi infosüsteemi amet, 2019. *Andmevahetuskiht X-tee*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.ria.ee/et/riigi-infosusteem/andmevahetuskiht-x-tee.html> [Kasutatud 18.03.2020].

Statistikaamet, 2020a. *Keskmine brutopalk, tööjõukulu, töötatud tunnid ja töötajate arv tegevusalarühma järgi (kvartalid)*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PA001&ti=KESKMINE+BRUTOPALK%2C+T%D6%D6J%D5UKULU%2C+T%D6%D6TATUD+TUNNID+JA+T%D6%D6TAJATE+ARV+TEGEVUSALAR%DCHMA+J%C4RGI+%28KVARTALID%29&path=../Database/Majandus/12Palk_ja_toojeukulu/01Palk/02Aastastatistika/&lang=2 [Kasutatud 08.03.2020].

Statistikaamet, 2020b. *Ostujõu kalkulaator*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.stat.ee/ostujou-kalkulaator> [Kasutatud 08.03.2020].

Statistikaamet, 2020c. *VK09: kaupade eksport ja import riigi järgi (kuud)*. [Võrgumaterjal] Leitav: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=VK09&ti=KAUPADE+EKSPORT+JA+IMPORT+RIIGI+J%C4RGI+%28KUUD%29&path=../Database/Majandus/25Valiskaubandus/03Valiskaubandus_alates_2004/&lang=2 [Kasutatud 08.03.2020].

The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum, 2016. *The Global Enabling Trade Report 2016*. Geneva: The Global Alliance for Trade Facilitation & World Economic Forum.

Tolliseadus (2017) RT I, 13.03.2019, 170.

Uzzaman, M. A. & Yusuf, M. A., 2011. The Role of Customs and Other Agencies in Trade Facilitation in Bangladesh: Hindrances and Ways Forward. *World Customs Journal*, 5(1), pp. 29-42.

Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., 2010. *Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne*. Tallinn: Juura.

Välisministeerium, 2018. *Välispoliitika arengukava 2030 koostamise ettepanek*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.valitsus.ee/sites/default/files/content->

editors/arengukavad/valispoliitika_arengukava_koostamise_ettepanek_kodulehele.pdf
[Kasutatud 16.01.2020].

Välisministeerium, 2020a. *Suurbritannia*. [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://vm.ee/et/riigid/suurbritannia?display=relations#majandussuhted> [Kasutatud
28.04.2020].

Välisministeerium, 2020b. *Mida on vaja teada seoses Brexitiga?* [Võrgumaterjal] Leitav:
<https://vm.ee/et/tegevused-eesmargid/mida-vaja-teada-seoses-brexitiga> [Kasutatud
31.03.2020].

World Customs Organization, 2016. *WCO Study Report on Customs Broker*.
[Võrgumaterjal] Leitav: [http://www.wcoomd.org/-
/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/customs-
brokers/wco-study-report-on-customs-brokers.pdf?db=web](http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/customs-brokers/wco-study-report-on-customs-brokers.pdf?db=web) [Kasutatud 26.10.2019].

World Customs Organization, 2019. *Customs Brokers Guidelines*. [Võrgumaterjal]
Leitav: [http://www.wcoomd.org/-
/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/customs-
brokers/customs-brokers-guidelines.pdf?db=web](http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/customs-brokers/customs-brokers-guidelines.pdf?db=web) [Kasutatud 26.10.2019].

World Economic Forum, 2013. *Enabling Trade - Valuing Growth Opportunities*. Geneva:
World Economic Forum.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu:
Tartu Ülikool.

Lisa 1. Ankeetküsitluse vorm tolliagentuuridele

Mis ajast tegutseb Teie tolliagentuur?

- a) kuni 5 aastat
- b) 6-10 aastat
- c) Üle 11 aasta

Mis Te prognoosite, kuidas klientide arvukus Teie tolliagentuuris muutub pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu?

- a) Pigem kasvab
- b) Jääb samaks
- c) Pigem väheneb

Kas edaspidi jätkate samas mahus tegevusega või plaanite mahtu vähendada/suurendada (töötajate arv, pakutavad teenused, laienemine teise riiki jne)?

Kuidas Brexit mõjutab Teie agentuuri senist tegevusmahtu (Brexit aitab/ei aita laienemisele kaasa, kasum suureneb)?

Milline on Teie arvamus, milliseks kujuneb kaubaliikumine pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu? (suureneb /jääb samaks/ väheneb) Põhjendage.

Millised probleemid esinevad kliendi esindamisel tollis?

Millised probleemid võivad tekkida tolli infosüsteemides?

Millised probleemid võivad esile kerkida pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu?

Millised on levinumad eksimused tolliametniku töös ning millised probleemid võivad tekkida Brexiti üleminekuperioodi lõppedes?

Kuidas kavatsete esinenud probleeme lahendada?

Lisa 2. Ankeetküsitluse kodeeritud vastused

Kas edaspidi jätkate samas mahus tegevusega või plaanite mahtu vähendada/suurendada (töötajate arv, pakutavad teenused, laienemine teise riiki jne)?		
Kategooria	Esinemissagedus	Protsent vastanutest
Suurendada	12	38,7
Jääb samaks	18	58,1
Vähendada	1	3,2
Kokku	31	100
Kuidas Brexit mõjutab Teie agentuuri senist tegevusmahtu (Brexit aitab/ei aita laienemisele kaasa, kasum suureneb)?		
Kategooria	Esinemissagedus	Protsent vastanutest
Kasvatada	15	48,4
Ei mõjuta olulisel määral	15	48,4
vähendab	1	3,2
Kokku	31	100
Milline on Teie arvamus, milliseks kujuneb kaubaliikumine pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu? (suureneb /jääb samaks/ väheneb) Põhjendage.		
Kategooria	Esinemissagedus	Protsent vastanutest
Suureneb	2	6,4
Jääb samaks	22	71,0
Väheneb	7	22,6
Kokku	31	100
Kuidas kavatsete esinenud probleeme lahendada?		
Kategooria	Esinemissagedus	Protsent vastanutest
MTA lahendab	2	12,5
lahenduste otsimine	14	87,5
Kokku	16	100

Lisa 3. Tolliagentuuride probleemid küsimuste kaupa

Vastaja nr	Vastus
Millised probleemid esinevad kliendi esindamisel tollis?	
1	„Kliendid ei ole teadlikud, et saadetisi tuleb deklareerida ja maksud tasuda. See tekitab pahameelt ja segadust.”
3	„Tollis võtab rohkem aega volituse tegemine. Muudel juhtudel, see on tavapärane praktika.”
4	„Brexit ei ole mitte midagi erakorralist - tavaline kolmanda maa kaupade tollivormistuse rutiin. Pigem pole UK-st kaupade tellijad arvestanud sellega, et on vaja tollivormistust ja tuleb tasuda impordimaksud. Selgitamist tuleb palju, sest kaupa ilma tollivormistusega kätte ei saa. Tolliesindaja täidab alati tollideklaratsiooni ainult dokumentide alusel ilma kaupa nägemata. Kui dokumendid on puudulikud või mitmeti tõlgendatavad, siis tuleb küsida alati kliendilt andmetele kinnitust.”
6	„Erinevad. Kaup valesti kodeeritud vähese info tõttu, kaubal puudub vajalik CE märgistus jms. Kliendid võivad olla vähe informeeritud ja mitte valmis kauplemiseks kolmandate riikidega, kui neil varem selline kogemus on puudunud. Kliendid, kes impordivad või ekspordivad kaupa Inglismaale võivad olla ette valmistamata tollivormistuse läbiviimiseks. Uutel klientidel puudub EOR-number - ei saa vormistust läbi viia”
9	„Palju probleeme. Kõige suurem on halb info liikumine, rikneva kauba puhul kahju firmale.”
10	„Vahel ametnike täpsustavad küsimused kauba kohta, kus ametnik eeldab, et tollimaakler tunneb kliendi kaupa läbi ja lõhki. Aegajalt ei saada aru, et tollimaakler peab kliendilt täpsustama vastust ametniku küsimusele.”
12	„Klient eriti ei ole rahul sellega, et deklareeritakse tolliväärtust mitte kaubaväärtust.”
13	„Lisakulud”
22	„Kliendi teadmatus kauba tollimisega tulenevatest maksudest.”
23	„Tavalised probleemid seotud dokumentide ja päritolusertifikaatide vormistamisega. Klient ei suuda/taha esitada kõiki tollivormistuseks vajalikke dokumente.”
24	„Igasuguseid probleeme on ette juhtunud”
Millised probleemid võivad tekkida tolli infosüsteemides?	
2	„Suure koormuse tõttu tuleb rohkem tehnilist vigu ja katkestusi. Süsteemid võib olla ei suuda liiga suure koormuse all töötada.”
4	„Kui vaadata jooksvalt tehtavaid hoolduspause, siis vaevalt midagi paremaks muutub. "Impulss" teeb deklaratsioonide täitmise keerulisemaks ja ebamugavamaks.”
5	„Üldine seiskumine.”

Lisa 3. (jätkub)

7	„EL ja EE tollinfosüsteemides me võimalike esinevaid probleeme ei näe. Kui siis ehk mõni meede ei jõua ajakohaselt TARIC ja ETT infosüsteemi.”
9	„MTA leht tihti pidurdab, ei tööta.”
10	„Üldine jutt on olemas, aga kui spetsiifilist küsimust küsida, siis aegajalt ei oska ametnikud vastata.“
15	„Süsteemi seisak.”
22	„Igakord, kui toimuvad muudatused või täiendused COMPLEX's, kaasnevad alguses probleemid.”
23	„Võib tekkida et infosüsteem ajalt ajani ei tööta”
24	„EMTA värskendab koguaeg, seega on e-teenus pidevalt häiritud”
Millised probleemid võivad esile kerkida pärast Brexiti üleminekuperioodi lõppu?	
1	„Mõningane segadus võib tekkida seoses üleminekuperioodi kuupäevadega, millal täpselt importkaup väljub GB-st, kas seda tuleb juba deklareerida või mitte jne.”
2	„Pikad järjekorrad. Tolliametnikutel võtab rohkema aega kontrollimine sest uued ametnikud töööl.”
3	„Kui siis ainult esmane segadus”
4	„Brexiti ei mõjuta niipalju kui 22€ kauba deklareerimise vabastuse lõpp, tänu millele kasvab deklaratsioonide maht kordades. Need sündmused juhtuvad samaaegselt ja see võib segadust tekitada.”
6	„Võib esineda oskamatust vormistada kauba dokumente (näiteks eksport arveid).”
8	„Suur nõudlus tolliaagentide järele tööjõuturul”
10	„Ajakulu piiril”
11	„Hilinenud maksed, kliendid ei saa õigeaegselt maksta, kuna puudub raha”
12	„Klientide informeerimine, pikad järjekorrad”
13	„Lisaaeg”
24	„Arvata võib , et algul on suur segadus nagu nende uute asjadega tollisüsteemis”
Millised on levinumad eksimused tolliametniku töös ning millised probleemid võivad tekkida Brexiti üleminekuperioodi lõppedes?	
3	„Toll ja klient on põhimõttelises küsimustes eriarvamusel ja kumbki osapool ei taha teha järeleandmisi.”
19	„Tolliametnikutel võtab rohkema aega kontrollimist.”